

Verkkokatsauksia 8/2008

Sisällys

Tiivistelmä	1
1 Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä	2
2 Historiallinen ja alueellinen kehitys	2
3 Rikokset	8
4 Rikososapuolet	15
5 Esitutkinta ja oikeuskäsittely	20
6 Henkirikollisuuden kehityslinjoja 2003–2007	25
Lähteet	28

Yhteystiedot

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Pitkäsillanranta 3 A, 5. krs
PL 444, FI-00531 Helsinki
Puh. 010 3665300
Fax. 010 3665365

Sähköposti etunimi.sukunimi@om.fi
Kotisivu www.optula.om@om.fi

Martti Lehti

Henkirikokatsaus 2008

Tiivistelmä

• Vuonna 2007 poliisiin tietoon tuli Tilastokeskuksen poliisitilaston mukaan 153 (+11 %) uhrin kuolemaan johtanutta tahallista väkivaltarikosta. Rikollisuustaso 100 000 asukasta kohti oli 2,9.

• Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän (HSJ), johon rikokset kirjataan vasta esitutkinnan päätyttyä, tämän hetkisen arvion (31.7.08) mukaan rikosten lopulliseksi määräksi 2007 tulee 122–130 (+2–8 %). Rikollisuustaso on 2,3–2,5.

• Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan henkirikosten määrä oli alkuvuonna 2008 runsaat 10 prosenttia korkeampi kuin vuoden 2007 ensimmäisellä puoliskolla.

• Henkirikollisuuden vuotuinen taso oli vakaa 1970-luvun alusta 1990-luvun jälkipuoliskolle (noin 3 rikosta 100 000 asukasta kohti), kuluvalla vuosikymmenellä taso on ollut selvässä laskussa. Kahtena viime vuonna tason lasku on kuitenkin taittunut.

• Rikosten pääosa liittyy keski-ikäisten työelämän ulkopuolella olevien miesten keskinäiseen alkoholinkäyttöön. Vuosina 2002–2007 71 %:ssa aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa, 85 %:ssa rikoksia ainakin yksi osapuolista oli humalassa.

• Henkirikollisuutemme yleisin uhri on tuttavan tai ystävän surmaama mies (45 % uhreista). Seuraavaksi yleisimmät uhrin ovat parisuhdekumppanin surmaama nainen (19 %) ja uhrille ennalta tuntemattoman henkilön surmaama mies (10 %).

• Vuosina 2002–2007 henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 55 % oli tuomittu tuomoistuimessa henki- tai pahoinpitelyrikoksesta viimeisten kymmenen vuoden aikana ainakin kerran, 37 % oli ollut aikaisemmin vankilassa.

• Henkirikollisuuden alueelliset tasoerot ovat syventyneet viime vuosikymmenen kuluessa. Korkeimmat rikollisuustasot löytyvät Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnista. Kuluvalla vuosikymmenellä rikollisuustaso on ollut korkein Lapissa ja alhaisin läntisellä Uudellamaalla.

• Henkirikollisuuden taso on Suomessa Euroopan unionin kuudenneksi korkein ja keskimääräistä korkeampi myös kaikki Euroopan maat huomioiden. Rikollisuustason korkeus selittyy suurelta osin keski-ikäisten työttömien miesalkoholistien poikkeuksellisen korkealla rikollisuustasolla. Muiden sosioekonomisten ryhmien henkirikollisuus ei Suomessa tasoltaan eroa muiden läntisen Euroopan maiden tilanteesta.

Huomautuksia

- Tämä katsaus käsittelee henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjattuja, 1.6.2002–31.12.2007 tehtyjä henkirikoksia.
- Ellei toisin mainita katsauksen tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietoihin ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksiin.
- Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä on sisäasiainministeriön poliisiosaston, Poliisiammattikorkeakoulun ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteisesti ylläpitämä tietokanta.

1 Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäasiainministeriön poliisiosasto käynnistivät 1.6.2002 henkirikollisuuden seurantajärjestelmän. Hankkeen tavoitteena on seurata henkirikosten määrän ja piirteiden kehitystä sekä tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää henkirikosten ehkäisyyn, rikosten selvittämiseen ja väkivallan syiden perustutkimukseen. Henkirikosten seurantahanke on tarkoitettu pysyväksi. Tällä hetkellä sopimus on voimassa vuoteen 2009 asti.

Tietokantaan kirjataan perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsen surma) ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Tietokantaan ei kerätä tietoja henkirikoksen yrityksistä tai muista väkivaltarikoksista.

Tiedot kerätään rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä määrämuotoisella sähköisellä lomakkeella. Ne kirjataan, kun esitutkinta on saatettu loppuun tai rikoksen ilmi tulosta on kulunut yksi vuosi. Käytännössä

tietokanta sisältää siten tietoja poliisin tietoon tulleista ja esitutkinnassa todennäköisiksi henkirikoksiksi todetuista tapauksista. Tietojen kattavuus tarkistetaan poliisin rikosilmoitusjärjestelmän (RIKI) avulla.

Tutkintalomakkeessa on rikosta ja sen ominaispiirteitä koskevia kysymyksiä kaikkiaan 34, rikososapuolia koskevia kysymyksiä on 45 ja tutkinnallisia seikkoja koskevia kysymyksiä kahdeksan. Seurannan pääasiallinen laskentayksikkö on henkirikoksen uhri.

Henkirikostietokannan käyttöoikeus on Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitoksella ja Poliisiammattikorkeakoululla. Tietoja julkistetaan vain muodossa, josta yksittäisiä asianosaisia ei voida tunnistaa.

Tietokannan ylläpito, rahoitus ja siihen perustuva tutkimus on jaettu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston kesken. Tietokantaa säilytetään Poliisiammattikorkeakoulussa ja Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

2 Historiallinen ja alueellinen kehitys

Henkirikollisuus Euroopassa. Rikollisuuden kansainvälisen vertailun ongelmana on se, että rikostunnusmerkkistöt eroavat maittain huomattavasti. Esimerkiksi rikokset ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot. Tosin maakohtaiset erot esimerkiksi rikosten selvityskyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kansallisten kuolemansyytilastojen tapaan WHO:n tilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ainoastaan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus.

Euroopan voi henkirikollisuuden tason perusteella jakaa nykyisin neljään päävyöhykkeeseen.¹ Läntisessä Euroopassa (Skandinavian maat, Sveitsi ja kaikki Euroopan unionin vanhat jäsenmaat Suomea lukuun ottamatta) henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu vuotuinen taso on 0,5–1,9 surmattua 100 000 asukasta kohti. Länsi-Euroopassa ja Skandinavian maissa

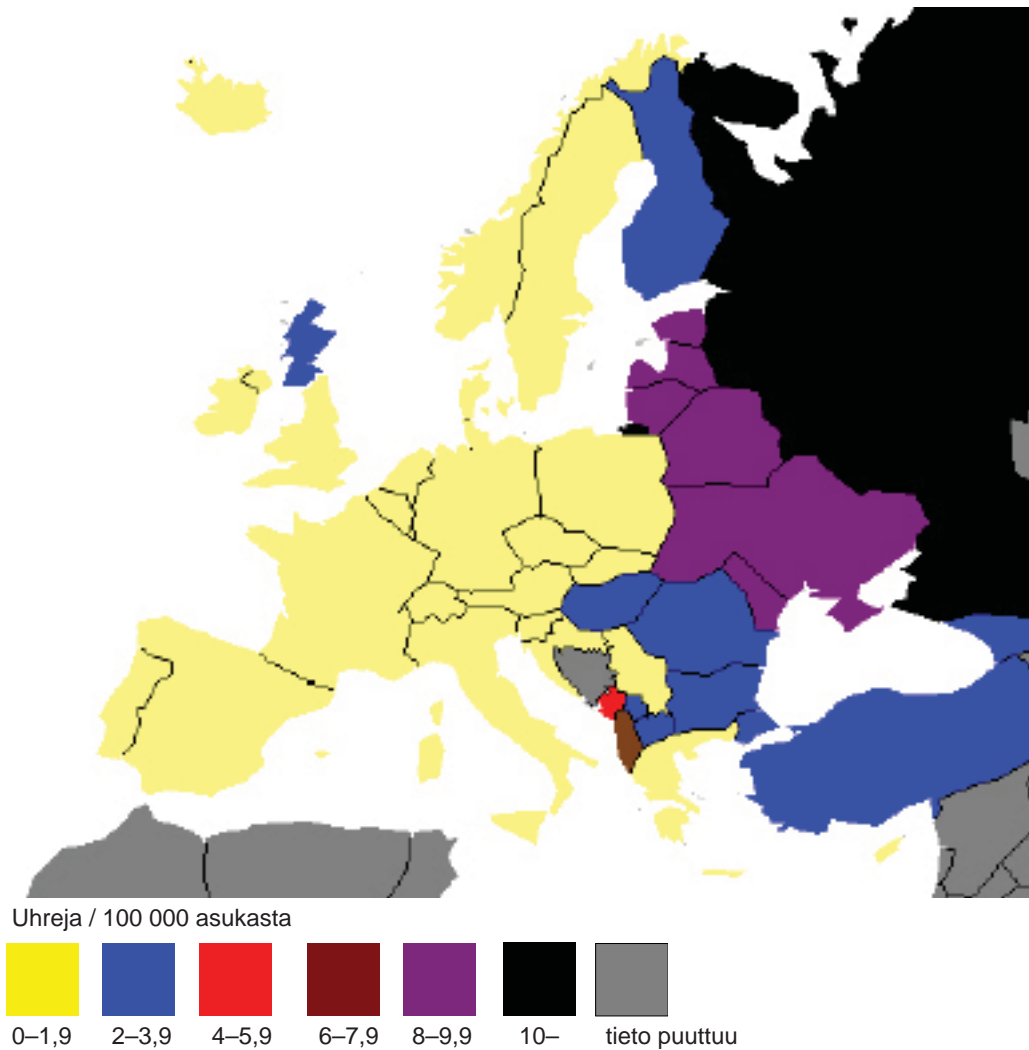
tilanne on ollut suhteellisen vakaa jo 1800-luvun puolivälistä saakka, Välimeren maissa henkirikollisuus laski länsieurooppalaiselle tasolle vasta toisen maailmansodan jälkeen. Samaan alhaisen henkirikollisuuden vyöhykkeeseen kuuluvat myös itäisen Keski-Euroopan maat (Unkaria lukuun ottamatta) ja Jugoslavian pohjoiset osavaltiot. Tosin viime vuosikymmenen yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen liittyi niissä henki- ja väkivaltarikollisuuden voimakas kasvu, jonka seurauksena henkirikollisuustaso kaksinkertaistui. Muutos jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja rikollisuustaso on sittemmin palannut aiemmalle tasolle.

Perinteisiä korkean henkirikollisuuden maita Euroopassa ovat olleet Suomi, Unkari, useimmat Balkanin maat, Baltian maat ja Itä-Euroopan maat. Itä-Euroopassa, Baltian maissa ja Balkanilla 1990-luvun yhteiskunnalliset muutokset aiheuttivat lisäksi vielä Keski-Eurooppaakin rajumman väkivaltarikollisuuden kasvun ja toisin kuin Keski-Euroopassa, Balkanilla ja entisen Neuvostoliiton alueella rikollisuustaso on edelleen huomattavasti korkeampi kuin 1980-luvun lopulla. Näin on myös Baltian maissa, jotka yhteiskunnallisen kehityksensä osalta ovat muistuttaneet Keski-Euroopan maita, mutta väkivaltarikollisuutensa kehityksen puolesta IVY-alueen maita. Niin Virossa, Latviassa kuin Liettuassakin henkirikollisuuden taso on puolittunut huippuvuoden 1994 luvuista, mutta on edelleen kaksinkertainen 1980-luvun lopun tasoon verrattuna. Eniten henkirikoksia asukasta kohti tehdään Euroopassa tällä hetkellä Venäjällä. Tosin henkirikollisuuden tasoerot maan sisällä ovat suuret.

¹ Tiedot perustuvat pääosin WHO:n kuolemansyytilastoihin. Kunkin maan osalta on käytetty viiden viimeisen saatavilla olleen vuoden keskitasoa (useimpien kohdalla vuosia 2001–2005).

Uralin itäpuolisilla alueilla rikollisuustaso on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet maan keskitasosta. Pietarin, Murmanskin ja Moskovan alueilla henkirikol-

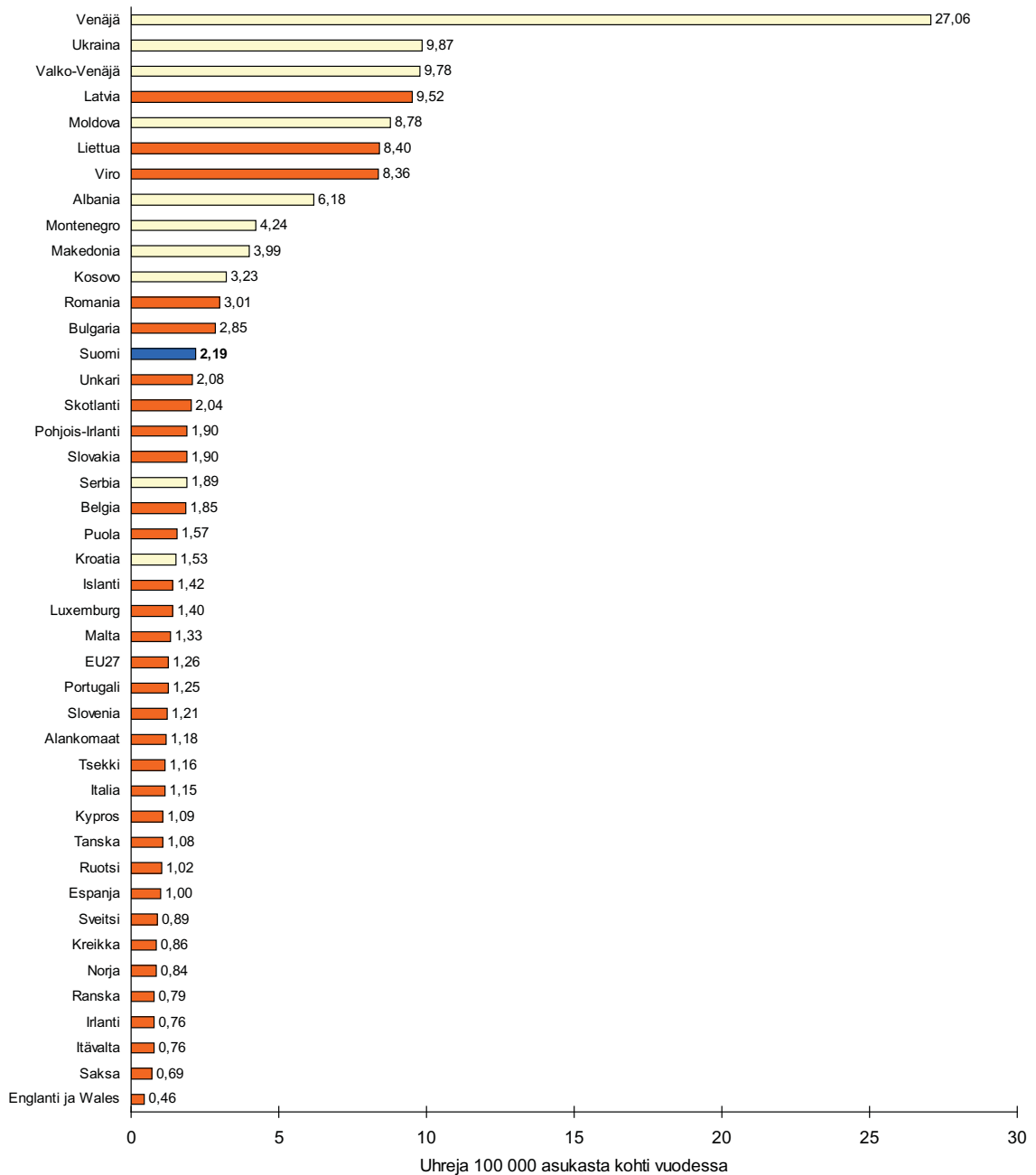
lisuuden taso on viime vuosina ollut noin 20 prosenttia koko maan rikollisuustason alapuolella, Karjalan tasavallassa maan keskitasoa (Pridemore 2003).

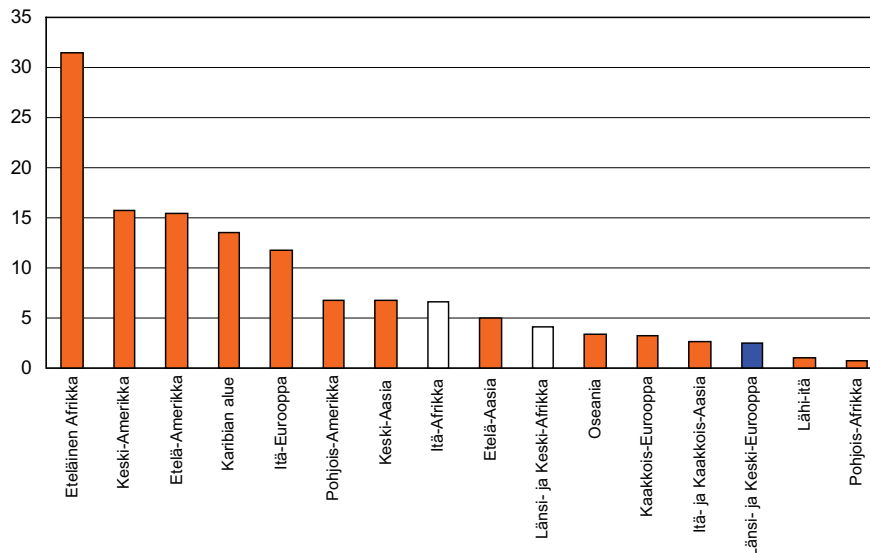
Kuvio 1 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n luvuista.

Vaikka henkirikoskuolleisuus Suomessa onkin eurooppalaisittain korkea, on se maailman mittakaavassa alhainen. Euroopan unioni ylipäätään on henkirikoskuolleisuudella mitaten yksi maailman väkivallattomimmista alueista. Ainoastaan arabimaissa, Pohjois-Afrikassa

ja Lähi-idässä, sekä Japanissa henkirikollisuus on vieläkin harvinaisempaa. Venäjän ohella maailman väkivaltaisimmat valtiot löytyvät tällä hetkellä pääosin Afrikasta ja latinalaisesta Amerikasta (Lähde: van Dijk 2006; WHO).

Kuvio 2a Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Euroopan unionin jäsenmaat punaisella. EU27 Euroopan unionin jäsenmaiden keskiarvo. Venäjän lukuihin ei sisälly Tshetsheniaa eikä Moldovan lukuihin Dnestr-joen itäpuolisia alueita. Montenegron tiedot koskevat vuotta 2001. Bosnia-Herzegovinasta tietoja ei ole ollut saatavissa. Tilastojen laadinnasta johtuvista syistä Englantia, Skotlantia ja Pohjois-Irlantia on käsitelty erillisinä tilastointiyksikköinä (WHO).

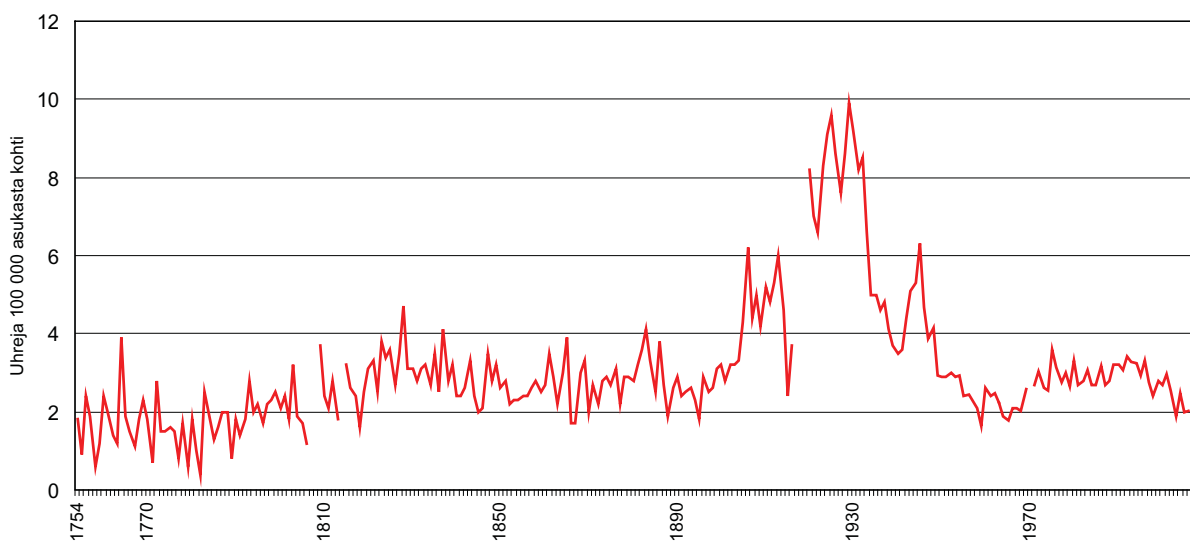

Kuvio 2b Henkirikoskuolleisuuden keskitaso maailman maantieteellisillä suuralueilla (van Dijk 2006, 127–128; Saharan eteläpuolisen Afrikan tiedot eivät ole vertailukelpoisia muiden alueiden tietojen kanssa)

Historiallinen kehitys. Henkirikollisuuden historian lähteet ovat Suomessa kansainvälisesti poikkeuksellisen hyvät. Vertailukelpoisia kuolemansyytietoja tahallisen väkivallan uhrina kuolleista on saatavissa 1750-luvulta alkaen, oikeudelliset lähdesarjat ulottuvat aina 1500-luvulle.

Kahden viime vuosisadan aikana henkirikollisuuden taso on ollut Suomessa olenaisesti korkeampi ja tason vaihtelut jyrkempiä kuin muissa Pohjoismaissa ja pääosassa läntistä Eurooppaa. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina, vielä 1700-luvulla rikollisuustaso oli sama kuin muuallakin läntisessä Euroopassa. Erot syntyivät teollistumisen aikakaudella henkirikollisuuden vähenyessä Euroopassa ja Pohjoismaissa ja samanaikaisesti lisääntyessä Suomessa (Lehti 2001).

Suomen lähihistorian väkivaltaisoin kausi henkirikollisuudella mitaten oli ajanjakso suurlakkovuodesta 1905 kieltolain kumoamisvuoteen 1932. Maassa surmattiin tuolloin vuosittain kolminkertainen määrä ihmisiä asukasta kohti nykyiseen verrattuna. Toinen lyhyempi väkivaltapiikki oli välittömästi toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945–1947. Vastaavasti viime vuosisadalle osui myös tunnetun historiamme väkivallattomin jakso, 1950-luvun lopulta 1960-luvun lopulle. Henkirikollisuuden taso oli tuolloin kolmanneksen nykyistä alhaisempi. Nykyinen suhteellisen korkean henkirikollisuuden jakso alkoi vuonna 1969, suuren alkoholireformin vuonna (Kivivuori 2002).

Kuvio 3 Henkirikoskuolleisuuden kehitys Suomessa 1754–2006 (ei sisällä lapsensurmia; sota- ja vallankumousvuodet 1808 ja 1917–1919 on jätetty pois; Verkko 1948; Tilastokeskus)

Taulukko 1 Henkirikosten (pl. lapsensurmat) tekijät ja uhrin sukupuolen mukaan Suomessa 1748–2007 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Tilastokeskus)

Vuodet	HKT	Tuomitut					Vuodet	Uhrit				
		Mies		Nainen		N		Mies		Nainen		N
		%	taso	%	taso			%	taso	%	taso	
1748-1807*	4,4	88,1	7,2	11,9	0,9	193	1754-1789	74,3	2,5	25,7	0,8	335
1789-1825**	6,9	94,6	24,6	5,4	1,3	447	1790-1849	85,9	4,8	14,1	0,7	1807
							1850-1890	86,8	4,9	13,2	0,7	2140
1891-1899	2,5	90	4	10	0,4	488	1891-1899	83,3	4,2	16,7	0,8	574
1900-1904	3,1	91	4,9	9	0,5	356	1900-1904	88,1	5,6	11,9	0,7	438
1905-1913	5	94,7	8,3	5,3	0,4	1134	1905-1913	86,6	8,8	13,4	1,3	1393
1920-1932	8,4	97	16,9	3	0,5	3742	1920-1932	91,4	16,8	8,6	1,5	3896
1933-1939	4,8	96,3	10,2	3,7	0,4	1306	1933-1930	81,3	8,6	18,7	1,9	1295
1940-1944	4,4	95,6	10	4,4	0,4	930	1940-1944	81,5	7,3	18,5	1,6	859
1945-1948	4,8	96,3	12,7	3,7	0,4	966	1945-1948	82,6	8,3	17,4	1,4	54
1949-1959	2,6	95,2	4,5	4,8	0,2	1039	1949-1959	71	3,9	29	1,4	1157
1960-1969	2,2	94,6	3,5	5,4	0,2	818	1960-1969	70,3	3,2	29,7	1,3	1006
1970-1979	2,9	92,5	4,9	7,5	0,4	1221	1970-1979	74,4	4,4	25,6	1,4	1222
1980-1989	2,9	92,3	4,8	7,7	0,4	1239	1980-1989	70,3	4,2	29,7	1,7	1413
1990-1999	3	90,1	5,3	9,9	0,6	1478	1990-1999	71,1	4,4	28,9	1,7	1550
2000-2007	2,4	87,9	4,8	12,1	0,6	1114	2000-2006	70,8	3,4	29,2	1,4	867

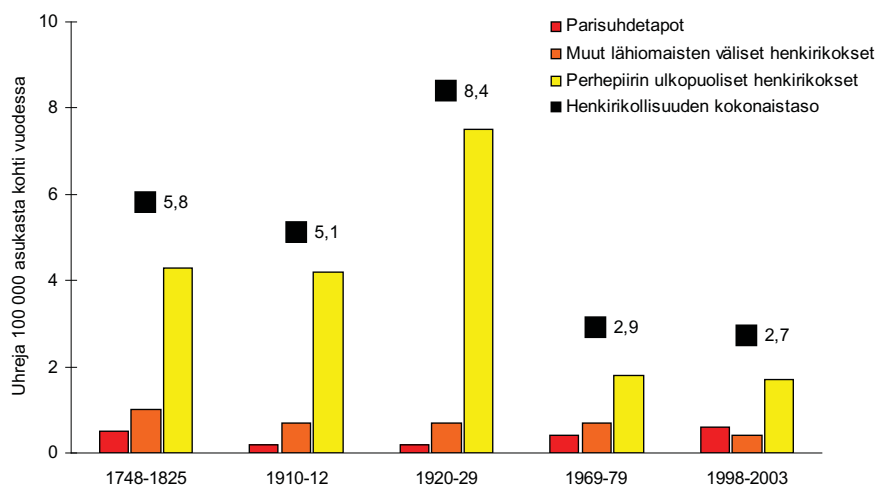
* Savo-Karjalan lääni; ** Vaasan lääni; Vuosien 1748–1825 tiedot koskevat alioikeuksissa syytettyjä; 1891–1899 tiedot alioikeuksissa tuomittuja; 1990–1999 tiedot murhista, tapoista ja surmista epäiltyjä; taso = tekijöitä/uhreja 100 000 miestä/naista kohti vuodessa; HKT = henkirikoskuolleisuuden vuotuinen keskitaso 100 000 asukasta kohti

Henkirikollisuus on Suomessa ollut koko sen ajan, jolta tietoja on saatavissa, miesten keskinäistä rikollisuutta. Vuosisadasta ja vuosikymmenestä toiseen rikoksiin syllistyneistä 90–95 prosenttia on ollut miehiä, uhreista miesten osuus on vaihdellut 70 prosentista runsaaseen 90 prosenttiin. Korkeimmillaan jälkimmäinen osuus oli 1900-luvun alkupuolella. Toisen maailmansodan jälkeen naisten osuus uhreista on ollut kasvussa. Rikollisuustason muutokset ovat pääsääntöisesti koskeneet lähinnä miesten keskinäistä väkivaltaa. Naisten tekemien samoin kuin naisiin kohdistuneidenkin henkirikosten määrän kehitys on ollut hyvin vakaata.

Henkirikollisuuden ikärakenteessa muutokset ovat olleet suurempia. Vielä ennen toista maailmansotaa

henkirikollisuus oli pääosin nuorisoriikollisuutta. Sekä syyllisistä että uhreista valtaosa oli alle 30-vuotiaita. Viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana ikärakenne on muuttunut olennaisesti. Nykyisin sekä rikosten tekijät että uhrin ovat pääosin keski-ikäisiä. Samalla alle 30-vuotiaiden miesten väestöön suhteutettu rikollisuustaso on pienentynyt murto-osaan sotia edeltäneestä ajasta.

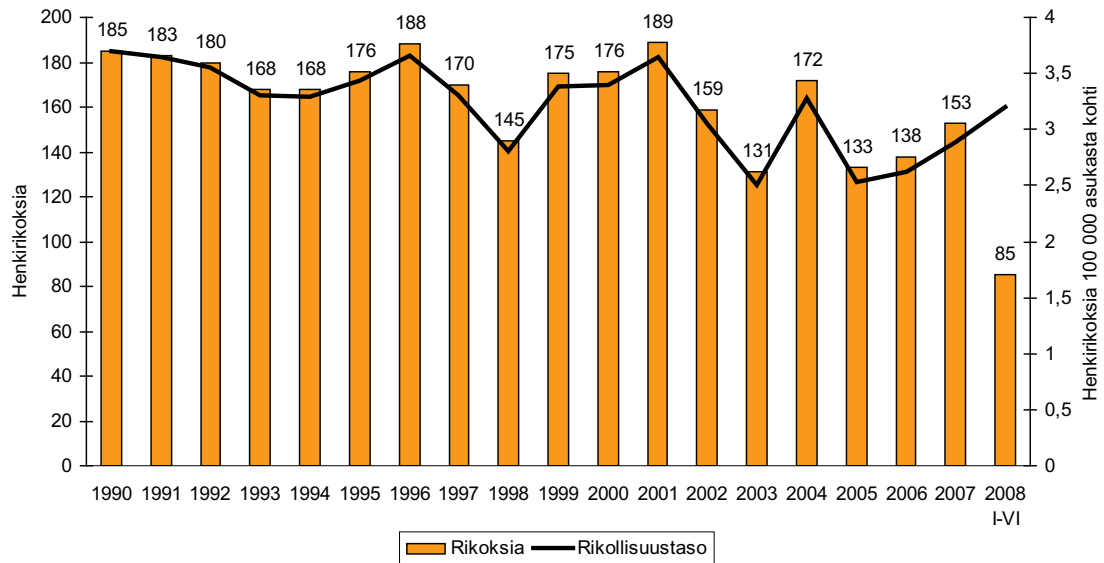
Kehitys ei ole ollut identtistä myöskään rikostyypeittäin. Lähisuhdeväkivaltaan liittyneiden henkirikosten määrän kehitys on ollut huomattavasti vakaampaa kuin muun henkirikollisuuden. Kokonaisrikollisuustason vaihtelu on tapahtunut lähinnä tuttavien keskinäisessä rikollisuudessa, samoin rikollisuustason lasku toisen maailmansodan jälkeen (ks. kuvio 4).

Kuvio 4 Henkirikollisuuden taso rikostyypeittäin 1748–2003 (Viljanen 1983; Koskivirta 2001; Ylikangas 1976; Tilastokeskus)

Henkirikollisuuden kehitys viime vuosikymmeninä. Henkirikosten vuotuinen määrä on ollut tasaisessa laskussa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Vuonna 2007 myönteinen kehitys kuitenkin ainakin hetkellisesti taittui

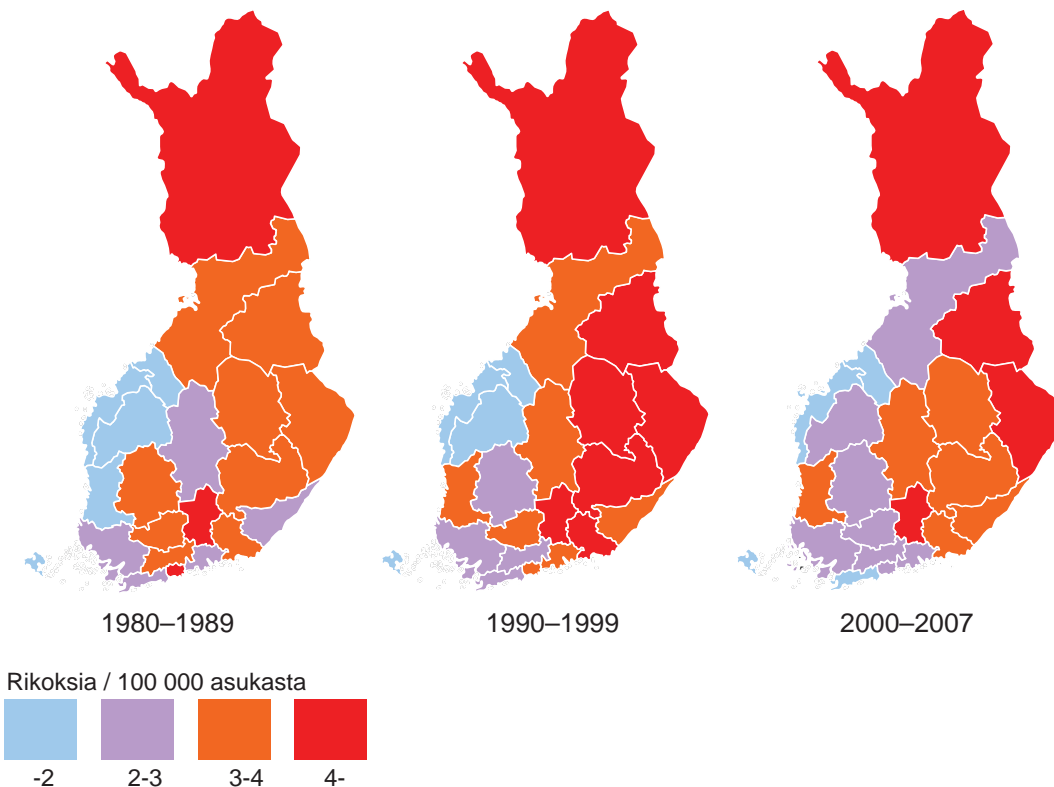
ja vuoden 2008 ensimmäisen puoliskon ennakkotiedot viittaavat siihen, että viime vuonna alkanut kasvu jatkuu myös kuluvana vuonna.

Kuvio 5 Henkirikosten määrä ja rikollisuustaso 1990–2008 (Tilastokeskus; 2008 tiedot ennakkotietoja)

Alueellinen jakauma. Kuntatyyppiryhmien väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat Suomessa tällä hetkellä olemattomat. Sen sijaan henkirikollisuuden alueelliset erot ovat huomattavat. Korkean väkivallan

alueilla rikollisuustaso on pääsääntöisesti korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Kuvio 6 Henkirikollisuuden taso maakunnittain 1980–2007 (Laskettu Tilastokeskuksen luvuista; sisältää rikostilastossa murhaksi, tapoksi, surmaksi ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyksi kuolemantuottamusrikokseksi nimetyt teot; ei sisällä lapsensurmia)

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat myös jyrkentyneet viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa (ks. kuvio 6). Korkean henkirikollisuuden maakunnat ovat koko ajanjakson löytyneet pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomesta ja yhteistä niille on rikollisuustason

korkeuden ohella ollut myös sen kasvu. Koko maan luvuissa Uudenmaan ja Pirkanmaan myönteinen rikollisuuskehitys on tasoittanut Itä- ja Pohjois-Suomen kielteisen kehityksen.

3 Rikokset

Seuraavat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään 31.7.2008 mennessä kirjattuihin 1.6.2002–31.12.2007 tehtyihin henkirikoksiin. Katsauskaudella kirjattujen henkirikosten määrä oli 688, joista kaksitoista oli kirjaushetkellä pimeitä. Pääepäilytyjä selvitettyissä rikoksissa oli 634. Epäiltyjen ja uhrien aiempaa rikollisuutta koskevat tiedot on kerätty Oikeusrekisterikeskuksen pitämästä rikosrekisteristä ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuomiolauselmatietokannasta.

Osapuolten aiempi rikollisuus. Huomattavalla osalla henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä ja naisista on aiempia rikostuomioita. Katsauskauden miessyylisistä 69 prosenttia ja naissyylisistä 48 prosenttia oli tuomittu vuosina 1999–2006 ainakin kerran rikoslakirikoksista rangaistukseen. Rikosrekisterin (aiempia vankeustuomioita) miessyylisistä omasi 61 prosenttia ja naissyylisistä 31 prosenttia. Aiempia suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita miessyylisistä oli 37 prosentilla ja naissyylisiställä 13 prosentilla. Vankilassa olleista miehistä 80 prosentilla vankilakertoja oli ollut useampia.

Naisosapuolilla aiempia tuomioita oli vähemmän kuin miehillä. Naissyylisistä aiempia väkivaltarikostuomioita oli 31 prosentilla ja henkirikostuomioita seitsemällä prosentilla. (Henkirikoksen uusijoiden osuus oli katsauskaudella siten sama mies- ja naissyylisistä.) Naisuhreja koskevat tiedot olivat yhtä puutteelliset kuin miesuhrejakin koskevat ja niitä tulee pitää vain viitteellisinä. Aiempia rikostuomioita aikuisista naisuhreista oli 17 prosentilla ja rikosrekisteri 10 prosentilla. Väkivaltarikoksista oli tuomittu 15 prosenttia uhreista, joista tuomiotietoja oli saatavilla, henkirikoksen uusijoita ryhmässä ei ollut.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kerätään erikseen tiedot rikoksesta epäiltyjen aiemmasta väkivaltarikollisuudesta. Tiedot eivät perustu oikeusrekisterikeskuksen tietokantoihin, vaan esitutkinnassa ilmi tulleet. Ne koskevat siten, ei ainoastaan aiemmin ilmi tullutta väkivaltarikollisuutta, vaan myös aiempaa viranomaisten tietoon tulematta jäänyttä väkivaltaa. Näiden tietojen mukaan katsauskauden miessyylisistä 70 prosenttia ja naissyylisistä 54 prosenttia oli syyllistynyt aiemmin väkivaltarikoksiin.

Taulukko 2 Henkirikosten miesosapuolten aiempi rikollisuus 2002–2007 (%; suhdeluvut laskettu vain henkilöistä, joista tieto saatavissa; suluisissa olevien lukuihin osalta kato vli 10 %)

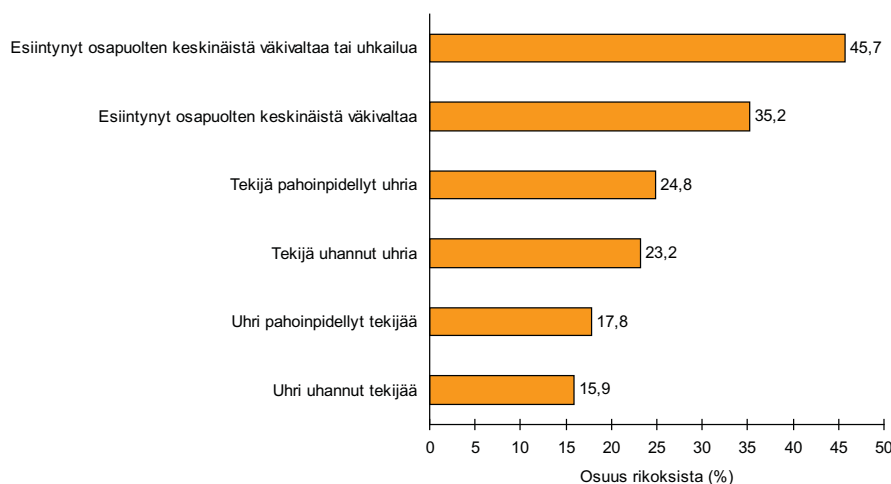
	Syylliset (N=634)	Aikuiset* uhrit (N=656)
Rikostuomioita 1999–2006 (kaikki tuomiot)	69	51
Rikosrekisteri (aiempia vankeustuomioita)	61	[67]**
Aiempia tuomioita väkivaltarikoksista	55	[39]***
Aiempia tuomioita henkirikoksista	6	[2]****
Tekijä ollut vankilassa	37	[37]*****

* 15 vuotta täyttäneet. ** Tieto puuttuu 46 %:lta uhreja. *** Tieto puuttuu 40 %:lta uhreja.

**** Tieto puuttuu 40 %:lta uhreja. ***** Tieto puuttuu 58 %:lta uhreja.

Osapuolten aiempi keskinäinen väkivalta. Huomattavassa osassa henkirikoksia myös rikososapuolten

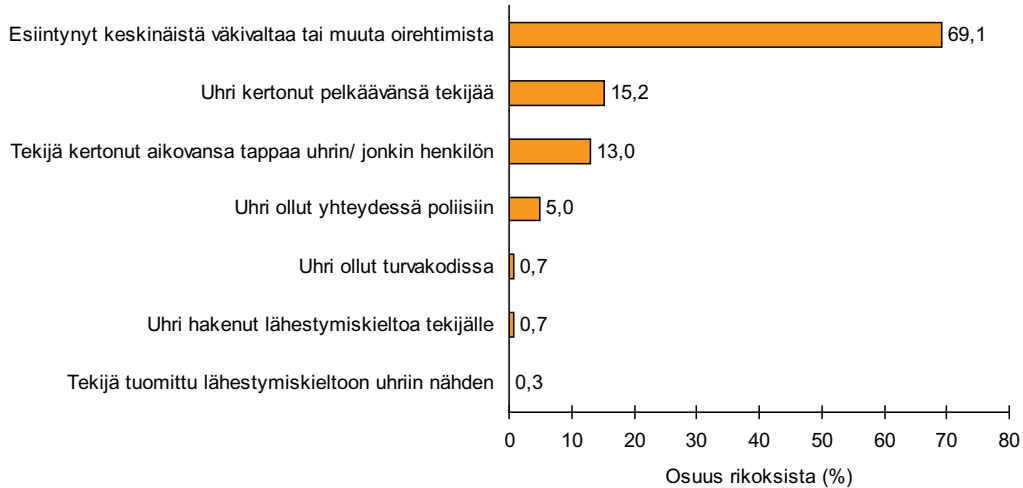
välillä oli esiintynyt jo aiemmin väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista.

Kuvio 7 Rikososapuolten aiempi keskinäinen väkivalta henkirikoksissa 2002–2007 (%; N=688)

Muu rikosta edeltänyt oirehtiminen. Keskinäisen väkivallan ja uhkailujen lisäksi seurantajärjestelmään kirjataan tietoja myös muunlaisesta oirehtimisestä. Jonkin asteista ennalta oirehtimista tai keskinäistä väkivaltaa oli esiintynyt lähes 70 prosentissa katsauskauden henkirikoksia, osapuolet olivat kuitenkin kääntyneet ongelmiansa johdosta erittäin harvoin

viranomaisten tai väkivallan uhrien tukijärjestelmien puoleen. Keskeinen ongelma henkirikosten ennalta ehkäisyssä näyttäisi olevan se, kuinka osapuolten keskinäinen oirehtiminen saataisiin nykyistä paremmin ja riittävän ajoissa sellaisten tahojen tietoon, jotka voisivat siihen tehokkaasti puuttua.

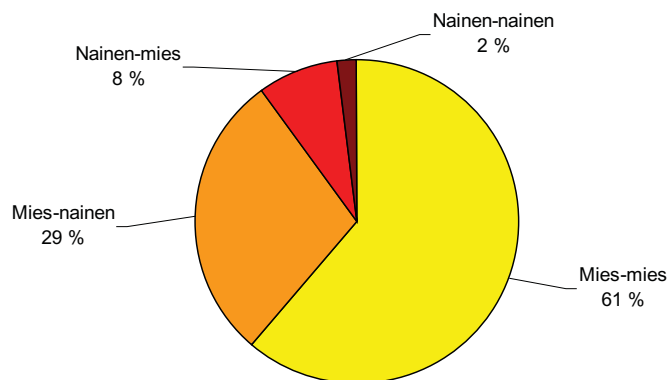

Kuvio 8 Henkirikoksiin liittynyt ennalta oirehtiminen 2002–2007 (%; N=688)

Uhrien ja tekijöiden määrä. Katsauskaudella tuli ilmi yhteensä 649 henkirikostapahtumaa, joista kaksitoista oli kirjaushetkellä pimeitä. Tapahtumista, joissa tekijöiden henkilöllisyys oli selvitetty, pääosassa (81 %) oli ainoastaan yksi uhri ja yksi tekijä.² Useamman uhrin rikostapahtumia oli neljä prosenttia kaikista,³ useamman tekijän 15 prosenttia.⁴ Moniuhrisista rikoksista kaksi erottui omaksi ryhmäkseen: Myyrmännin kaupakeskuksessa surmattiin vuonna 2002 kuusi henkilöä ja Jokelan koulukeskuksessa vuonna 2007 kahdeksan. Kolmea uhria vaatineita rikoksia oli katsauskaudella 15 ja kahden uhrin rikoksia 34.

Rikostapahtumista pääosassa (58 %) oli osallisina ainoastaan miehiä. Yhden uhrin ja tekijän rikoksista 59 prosenttia oli miesten välisiä, yhden uhrin ja useamman tekijän rikostapahtumista osuus oli 57 prosenttia,⁵ useamman uhrin ja yhden tekijän rikostapahtumista 38 prosenttia⁶ ja useamman uhrin ja useamman tekijän rikostapahtumista 30 prosenttia.⁷

Rikoksittain⁸ laskien miesten väliset henkirikokset muodostivat 61 prosenttia kaikista. Katsauskauden henkirikoksista 29 prosentissa uhri oli nainen ja pääepäilty mies, kahdeksassa prosentissa nainen oli surmannut miehen ja kahdessa prosentissa nainen oli surmannut naisen.

Kuvio 9 Uhrin ja pääepäillyn sukupuoli henkirikoksissa 2002–2007 (%; N=688)

² Henkirikostapahtuma = tilanne, jossa on surmattu yksi tai useampi henkilö samalla kertaa; henkirikos = jokainen uhri muodostaa erillisen rikoksen.

³ N = 649.

⁴ N = 637; 2 % tapahtumista oli pimeitä kirjaushetkellä, kaikissa oli ainoastaan yksi uhri.

⁵ N = 95.

⁶ N = 21.

⁷ N = 3.

Tekovälineet ja väkivallan tyypit. Yleisin tekoväline katsauskauden henkirikoksissa (niin miesten kuin naistenkin) oli teräase ja yleisin teräase keittiöveitsi, jota oli käytetty 26 prosentissa rikoksia.

Miesten tekemistä rikoksista joka neljäs oli tehty ilman asetta, pahoinpitelemällä tai kuristamalla uhri kuoliaaksi. Miehet käyttivät myös ampuma-asetta rikoksissaan naisia yleisemmin. Erityisesti naisille ominaisia tekovälineitä olivat puolestaan myrkyt ja pehmeät tukahduttamisvälineet.

Taulukko 3 Tekoväline henkirikoksissa 2002–2007 (%)

	Kaikki rikokset (N=688)	Miespäillyt (N = 606)	Naispäillyt (N = 70)
Teräase	39,2	38,4	51,4
Väkivalta ilman välinettä	22,7	24,3	8,6
Ampuma-ase	16,4	17,8	5,7
käsituliase	7,1	7,8	1,4
haulikko	6,0	6,3	4,3
Tylppä ase	8,4	8,7	2,9
Tuli	3,1	2,6	7,1
Myrkyt	2,0	1,2	10,0
Nuora ym.	1,9	2,0	1,4
Tyyny ym.	0,7	0,2	5,7
Muu	4,3	4,0	5,8
Ei tietoa	1,3	0,8	1,4
Yhteensä	100	100	100

Ampuma-aseella tehdyt rikokset muodostivat 16 prosenttia jakson henkirikoksista, osuus oli kasvanut prosenttiyksikön edellisestä mittausjaksosta. Pääsyyinä olivat Jokelan koulukeskuksen verityöt. Rikoksissa käytetyistä ampuma-aseista 42 prosenttia oli luvallisia (osuus oli käsituliaseista 41 prosenttia ja haulikoista 49 prosenttia).

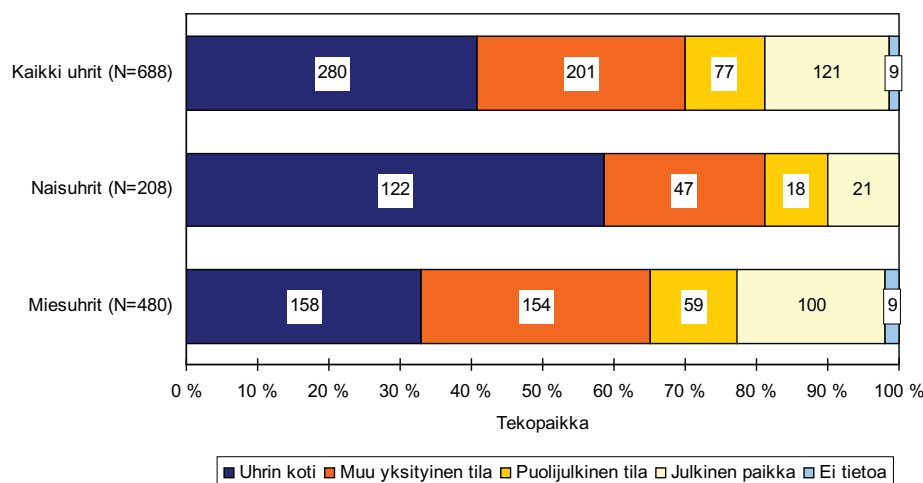
Teräaseella aiheutettujen haavojen lukumäärä vaihteli rikoksissa yhdestä 150:een. Kolmasosa teräaseella surmatuista oli tapettu yhdellä ainoalla pistolla, toiselle kolmannekselle haavoja oli aiheutettu kahdesta yhdeksään. Varsin suuressa osassa rikoksia haavojen määrä ylitti kuitenkin 30:nen (10 %), kahdelle prosentille uhreista oli aiheutettu yli 100 haavaa.⁹ Uhrin sukupuolella ei ollut vaikutusta haavojen määrään, sen sijaan uhrin ja tekijän suhteella vaikutti olevan. Rikosten, joissa uhrille oli aiheutettu yli 10 haavaa, osuus oli

selvästi suurempi lähiomaisten ja puolisojen välisistä rikoksista kuin rikoksista, joissa osapuolet eivät olleet sukua toisilleen.

Ampuma-aseella tehdyissä rikoksissa osuneiden laukausten määrä vaihteli yhdestä yhdeksään. Uhreista kaksi kolmanneksella oli surmattu yhdellä laukauksella.

Tekopaikka. Viime vuosikymmenten mittaan suomalainen henkirikollisuus on siirtynyt ulkoilmasta sisätiloihin ja julkisilta paikoilta yksityisasuntoihin (Kivivuori 2001, 31). Katsauskauden rikoksista 70 prosenttia oli tehty yksityisasunnoissa. Uhreista 41 prosenttia oli surmattu kotonaan.

Naisuhreista kotonaan oli surmattu 59 prosenttia, miehistä 33 prosenttia. Julkisilla paikoilla rikoksista oli tehty 18 prosenttia (ravintoloissa neljä prosenttia ja kaduilla kuusi prosenttia).

Kuvio 10 Tekopaikka henkirikoksissa 2002–2007 (%)

⁹ N = 274.

Päihteet. Suomalaiset henkirikokset liittyvät läheisesti alkoholin käyttöön ja alkoholinkäyttötilanteisiin.

Pääosa katsauskauden rikoksiin syyllistyneistä samoin kuin aikuisista uhreista oli rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Linkki alkoholin käyttöön oli erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: miessyylisistä ja aikuisista miesuhreista humalassa rikoshetkellä oli yli 80 prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli ollut humalassa, osuudet olivat kuitenkin miehiä alhaisempia.

Rikokohtaisesti tarkastellen 69 prosentissa katsauskauden aikuisten välisiä henkirikoksia kaikki osapuolet olivat rikoshetkellä humalassa ja 84 prosentissa joku osapuolista. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli oli selvin päin, oli ainoastaan 13 prosenttia kaikista. Kun muut päihteet huomioitiin osuus pieneni yhdeksään prosenttiin, vastaavasti rikosten osuus, jossa joku osapuolista oli päihteiden vaikutuksen alaisena kohosi 87 prosenttiin.

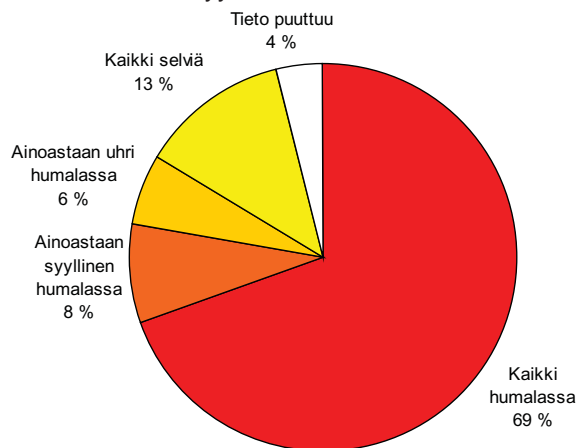
Taulukko 4 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2002–2007 (%)

	Kaikki epäillyt (N=634)	Miesepäillyt (N=569)	Naisepäillyt (N=65)
Humalassa	79	81	66
Selvä	17	15	31
Ei tietoa	4	4	3
	100	100	100

	Kaikki uhrit (N=656)	Miesuhrit (N=462)	Naisuhrit (N=194)
Humalassa	75	83	57
Selvä	22	14	41
Ei tietoa	3	3	2
	100	100	100

Muita päihteitä esiintyy rikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä. Katsauskauden miessyylisistä neljä prosenttia oli rikoshetkellä kovien huumeiden (mukaan lukien kannabistuotteet) ja 18 prosenttia psykeläkkeiden tai alkoholin ja psykeläkkeiden vaikutuksen alaisena. Naissyylisistä

jälkimmäinen osuus oli 23 prosenttia. Miesuhreista kovia huumeita oli käyttänyt neljä prosenttia ja naisuhreista kolme prosenttia. Vastaavasti psykeläkkeitä tai psykeläkkeitä ja alkoholia käyttäneitä oli miesuhreista 10 prosenttia ja naisuhreista 11 prosenttia.

Kuvio 11 Osapuolten humalatala 15 vuotta täyttäneiden välisissä henkirikoksissa 2002–2007 (N=656)

Motiivit. Katsauskauden henkirikoksista 91 prosentille oli seurantajärjestelmään kirjattu yksi tai useampi motiivi. Ainoastaan yhden motiivin rikoksia oli 57 prosenttia, useamman motiivin vastaavasti 35 prosenttia.

Tavallisin rikostyyppi oli ryppyriita, joka oli mainittu motiiviksi joka neljännessä rikoksessa ja päämotiiviksi 17 prosentissa. Muita suhteellisen usein esiintyneitä motiiveja olivat parisuhteen ongelmat (16 %), mustasukkaisuus (14 %), mielenterveydellinen häiriö (13 %), kosto (12 %) ja kiusaussuhteen päättäminen (11 %). Kaiken kaikkiaan yleisimpien motiivien joukossa oli varsin vähän välineelliseen, suunnitelmalliseen väkivaltaan viittaavia.

Rikollisryhmien tai rikollisten väliset konfliktit oli mainittu motiiviksi neljässä prosentissa ja päämotiiviksi kahdessa prosentissa katsauskauden rikoksia. Huomattava osa liittyi moottoripyöräjengien keskinäiseen tai sisäiseen väkivaltaan. Suhteellisen harvinaisia olivat myös viharikokset muodostaen runsaan prosentin ajanjakson henkirikoksista. Niistä useimmissa syynä oli uhrin tekijään kohdistama homoseksuaalinen lähestyminen (tai sellaiseksi tulkittu lähestyminen). Lisäksi yhdessä rikoksessa tekijä ilmoitti motiivikseen vihan alkoholisteja kohtaan ja yhdessä rikoksessa uhri oli surmattu pedofiilina. Rikoksia, joissa motiivi olisi ollut selvän rasistinen, ei katsauskaudella kirjattu yhtäkään.

Taulukko 5 Henkirikoksissa esiintyneet motiivit (useampi motiivi mahdollinen) ja rikosten päämotiivi 2002–2007 (%)

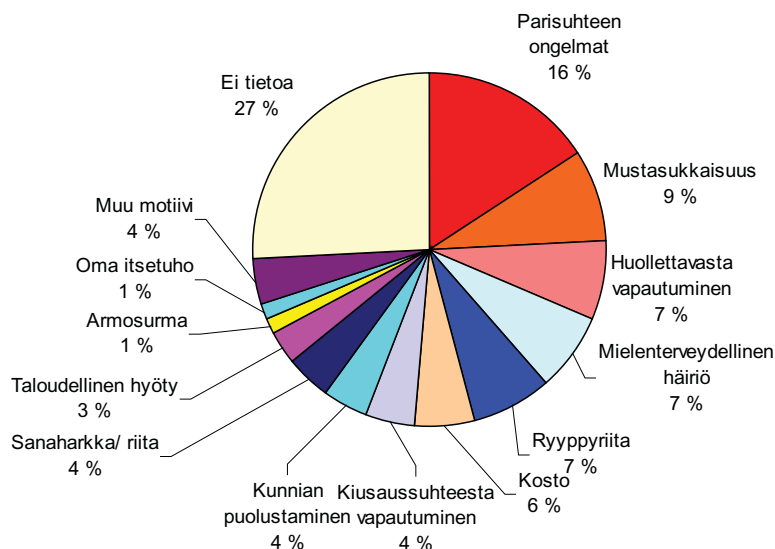
Motiivi	Mainittu motiivina	Päämotiivi	Ainoa motiivi
Ryypyyriitä	25,9	17,4	22,9
Parisuhteen ongelmat	16,4	9,6	11,6
Mustasukkaisuus	14,0	9,2	8,5
Mielenterveydellinen häiriö	12,6	8,3	10,0
Kosto	11,9	8,0	10,5
Rikollisten välinen	2,8	1,3	1,5
Kiusaussuhteesta vapautuminen	10,5	4,7	5,9
Kunnian puolustaminen	9,3	3,2	3,3
Taloudellinen hyöty	8,9	6,5	4,9
Velkoihin liittyvä	4,9	2,9	2,6
Ryöstö	4,1	2,5	0,8
Murto	1,7	0,3	0,5
Muun rikoksen suorittaminen	5,7	1,7	2,1
Riita/sanaharkka	2,9	2,9	5,9
Itsepuolustus	1,9	0,7	1,0
Viharikos	1,9	1,2	1,3
Homoseksuaaleihin kohdistuva	1,6	0,9	1,0
Pedofiileihin kohdistuva	0,1	0,1	0,0
Alkoholisteihin kohdistuva	0,1	0,1	0,3
Rasistinen	0,0	0,0	0,0
Huollettavasta vapautuminen	1,0	1,0	1,8
Rikollisryhmien välinen	1,0	0,9	0,0
Armosurma	0,9	0,9	1,5
Oma itsetuho	0,9	0,9	1,0
Todistajan eliminoiminen	0,7	1,0	0,8
Palkkamurha	0,4	0,4	0,5
Raiskaus	0,4	0,3	0,3
Muu	21,4	4,2	6,2
Ei tietoa	8,9	16,7	.
N	688	688	389

Taloudellisen hyödyn motivoimat rikokset muodostivat yhdeksän prosenttia ajanjakson henkirikoksista, ryöstömurhat kolme prosenttia. Seksuaalirikoksiin liittyi jakson henkirikoksista 0,4 prosenttia.

Naisten tekemien henkirikosten motiivit erosivat yleisjakaumasta (joka kuvasi lähinnä miesten rikollisuutta miesten henkirikosten muodostaessa 90 prosenttia kaikista). Parisuhteen ongelmat oli yleisin motiivi (30 %) ja päämotiivi (16 %) naisten rikoksissa katsauskaudella. Päämotiivina toiseksi yleisin oli

mustasukkaisuus ja kolmanneksi yleisin huollettavasta vapautuminen. Huomioitaessa kaikki mainitut motiivit niitä yleisempiä olivat kuitenkin kiusaussuhteen päättäminen (16 %), ryypyyriitä (16 %) ja mielenterveydellinen häiriö (10 %).

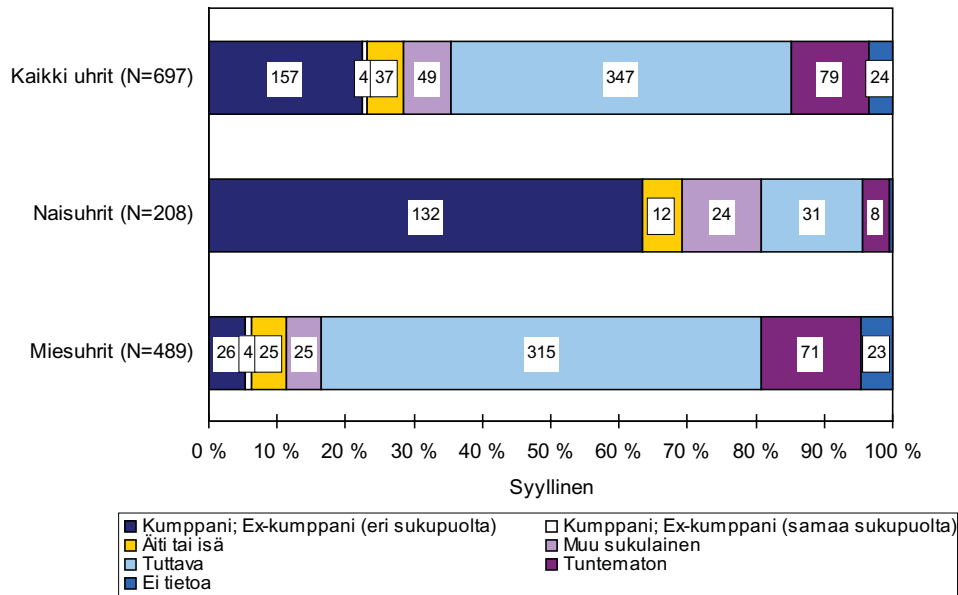
Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan tiedot myös siitä, onko rikos ollut suunnitelmallinen ja onko siihen liittynyt itsepuolustuksellisia piirteitä. Katsauskauden henkirikoksista 23 prosenttia oli rikostutkijoiden arvion mukaan ennalta harkittuja, vastaavasti

Kuvio 12 Päämotiivi naisten tekemissä henkirikoksissa 2002–2007 (N=70)

11 prosenttiin liittyi itsepuolustuksellisia piirteitä. Suunnitelmallisten rikosten osuus oli sama miesten ja naisten tekemistä henkirikoksista. Itsepuolustuksellisia piirteitä omanneiden tekojen osuus oli naisten tekemistä rikoksista jonkin verran suurempi (14 %) kuin miesten rikoksista (11 %).

Osapuolten suhde. Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppanien tai perheenjäsenten välisiä.

Katsauskaudella surmattiin 37 alle 15-vuotiaasta lasta. Uhreista 24:n (65 %) surmaaja oli äiti, kymmenen (27 %) isä, kahden (5 %) veli ja yhden (3 %) uhrille ennalta tuntematon henkilö.

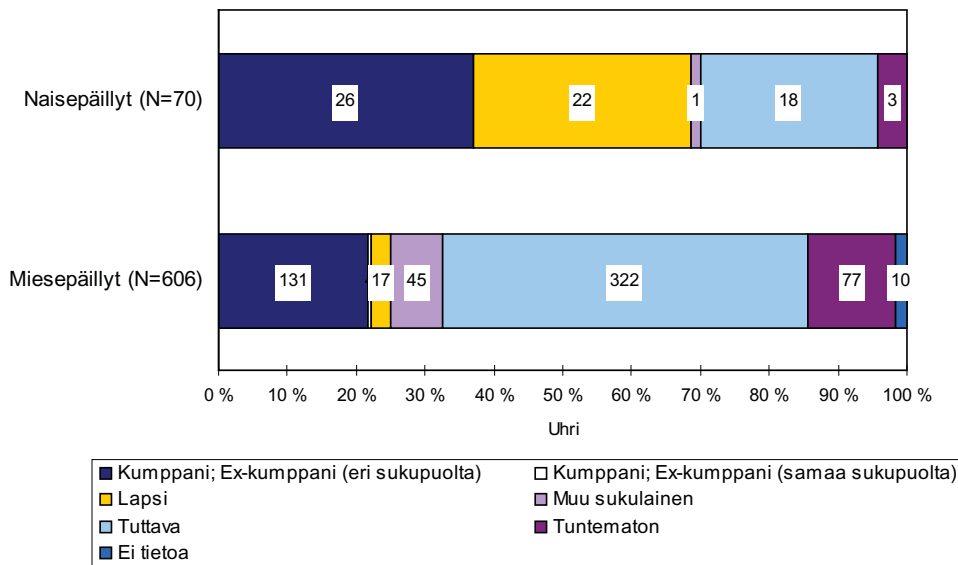
Kuvio 13a Osapuolten suhde henkirikoksissa 2002–2007 (%) (uhripohjainen)¹⁰

Aikuisista naisuhreista 68 prosenttia oli joutunut puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, 12 prosentin surmaaja oli muu lähiomainen. Tuttavan surmaamaksi oli joutunut 16 prosenttia ja ennalta tuntemattoman neljä prosenttia.

Aikuisista miesuhreista 67 prosentin surmaaja oli uhrin tuttava ja 15 prosentin uhrille aiemmin tuntematon henkilö. Miehistä kuusi prosenttia oli joutunut

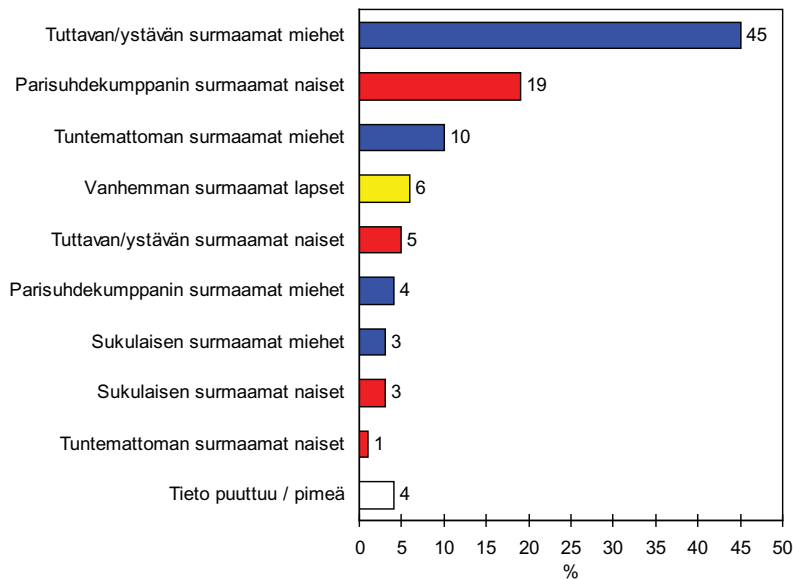
puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi, 0,8 prosenttia samaa sukupuolta olevan partnerin ja kuusi prosenttia muun lähiomaisen.

Naisten tekemien henkirikosten uhri oli useimmiten joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (37 %) tai tekijän lapsi (31 %). Tuttavat muodostivat 26 prosenttia katsauskauden naissyöllisten uhreista ja tekijälle ennalta tuntemattomat henkilöt neljä prosenttia.

Kuvio 13b Mies- ja naisepäiltyjen uhrit henkirikoksissa 2002–2007 (uhripohjainen)

¹⁰ Käsittää myös 2006 ja 2007 toistaiseksi kirjaamatta olevat varmat henkirikokset. Niiden osalta tiedot on kerätty rikosilmoitusjärjestelmästä.

Kuvio 13c Henkirikosten osapuolityypijakauma 2002–2007 (uhripohjainen; N=688)

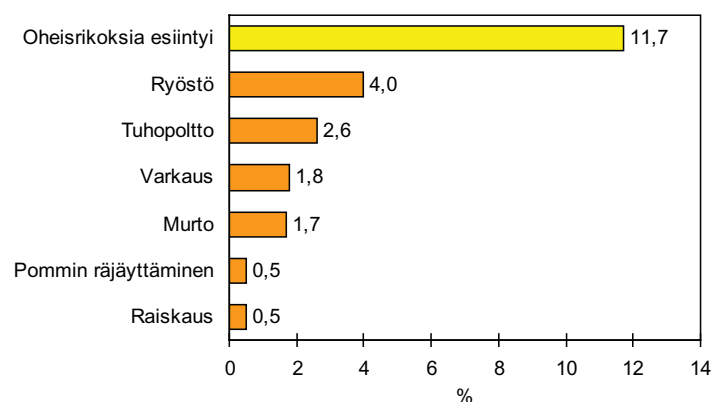
Miesten uhreista tuttavat ja ystävät muodostivat 53 prosenttia ja puoliset, seurustelukumppanit ja entiset kumppanit 22 prosenttia. Tekijälle ennalta tuntemattomia uhreista oli ollut 13 prosenttia. Lähiomaisia uhri oli seitsemässä prosentissa miesten henkirikoksia ja tekijän omia lapsia kolmessa prosentissa.

Kuviossa 13c on kuvattu henkirikollisuutemme rakennetta huomioimalla samanaikaisesti osapuolten suhde sekä uhrin sukupuoli ja ikä. Pylväiden väri on eritelty sukupuolen mukaan niin, että miesuhreja kuvaavat pylväät ovat sinisiä, naisuhreja kuvaavat punaisia ja lapsiuhreja kuvaava keltainen. Selvästi yleisin uhri henkirikoksissa on ystävän tai tuttavan surmaama mies. Katsauskaudella kaikista uhreista 45 prosenttia kuului tähän ryhmään. Toiseksi yleisin uhri on parisuhdekumppanin surmaama nainen: he muodostivat viidesosan jakson surmatuista. Kolmanneksi yleisin on tilanne, jossa mies joutuu hänelle ennalta tuntemattoman henkilön surmaamaksi – joka kymmenes

viime vuosien henkirikosuhri on ollut tuntemattoman surmaama mies. Neljänneksi yleisimmän ryhmän muodostavat vanhempiensa surmaamat lapset.

Henkirikoksiin liittyvät oheisrikokset. Katsauskauden henkirikostapahtumista 12 prosenttiin liittyi oheisrikoksia.¹¹ Yleisin oheisrikos oli ryöstö, murto tai varkaus (7 %). Tuhopolto tai tuhopolton yritys oli liittynyt kolmeen prosenttiin jakson henkirikoksia, raiskaus ja pommin räjäyttäminen kumpikin 0,5 prosenttiin. Lisäksi yksittäistapauksiin oli liittynyt muun muassa petoksia ja kiristysrikoksia.

Miesten (12 %) ja naisten (11 %) tekemissä henkirikoksissa oheisrikoksia oli esiintynyt yhtä usein. Aikuisiin miehiin kohdistuneissa rikoksissa niitä oli esiintynyt jonkin verran useammin (15 %) kuin aikuisiin naisiin kohdistuneissa (10 %). Kolme naista (1,5 % aikuisista naisuhreista) oli katsauskaudella surmattu raiskauksen yhteydessä.

Kuvio 14 Henkirikoksiin liittyneet oheisrikokset 2002–2007 (rikostapahtumapohjainen; N=649)

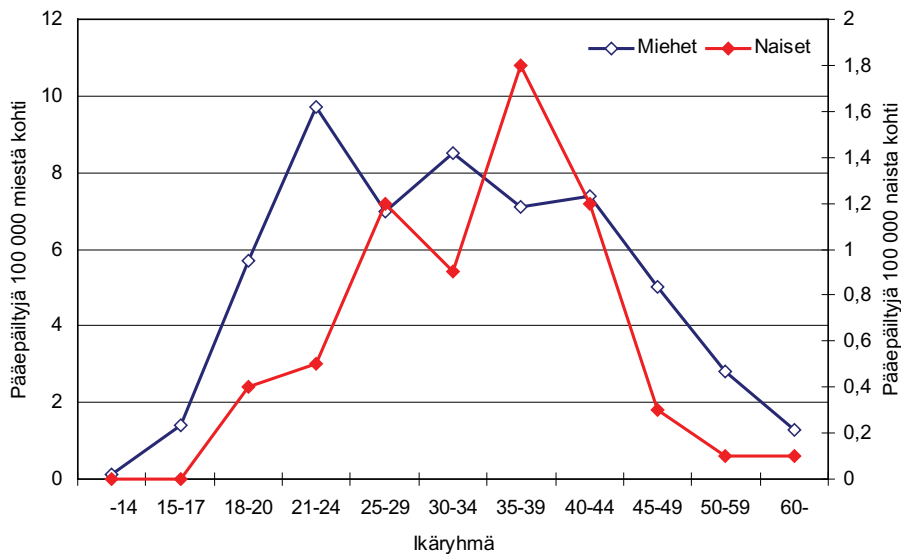
¹¹ Mukaan ei ole laskettu useamman uhrin henkirikoksia, eikä rikoksiin liittyneitä hautarauhanrikomis-, pahoinpitely-, ampuma-ase- tai päihteenkäyttör rikoksia.

4 Rikososapuolet

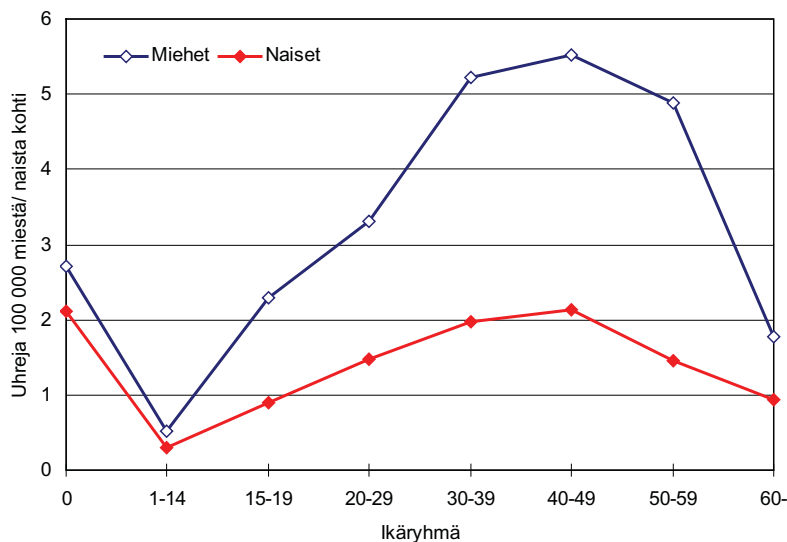
Ikä ja sukupuoli. Katsauskauden selvitetystä henkilörikoksista epäiltiin pääepäiltyinä 569 miestä (90 %) ja 65 naista (10 %). Pimeinä tietokantaan oli ajanjaksolta kirjattu 12 henkirikosta.

Miesten rikollisuustaso oli korkein 21–24-vuotiaiden ikäryhmässä, naisten rikollisuustaso 35–39-vuotiailla. Miesepäiltyjen keski-ikä oli 37,4 vuotta ja mediaani-ikä 36 vuotta, naisepäiltyjen keski-ikä vastaavasti 38,2 vuotta ja mediaani-ikä 37 vuotta. Katsauskauden pääepäillyistä yksi oli alle 14-vuotias, kahdeksan oli 15–17-vuotiaita ja 37 oli 18–20-vuotiaita. Kahta lukuun ottamatta kaikki alle 21-vuotiaat epäillyt olivat poikia.

Henkirikoskuolleisuus oli katsauskaudella korkein sekä miehillä että naisilla 40–49 vuoden iässä. Miesuhrien keski-ikä oli 41,7 vuotta ja naisuhrien 42,8 vuotta. Uhrien mediaani-ikä kummallakin sukupuolella oli 43 vuotta. Miesten kuolleisuus oli työikäisessä väestössä ikäryhmästä riippumatta kaksin-kolminkertainen naisiin verrattuna. Jaksolla surmattiin 11 alle vuoden ikäistä vauvaa ja 26 1–14 vuoden ikäistä lasta. Yli 70-vuotiaita ikäihmisiä surmattiin 30, heistä 80 vuotta täyttäneitä oli viisi.

Kuvio 15 Henkirikollisuuden taso ikäryhmittäin 2003–2007 (pääepäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa)

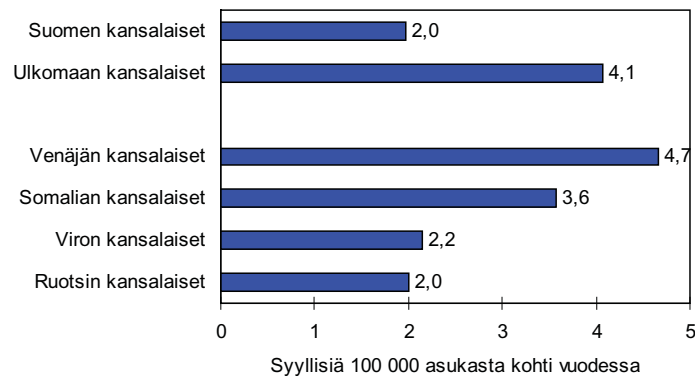
Kuvio 16 Henkirikoskuolleisuus ikäryhmittäin 2003–2007 (uhreja 100 000 ikäryhmän miestä/naista kohti vuodessa)

Kansalaisuus ja syntymämaa. Suomalainen henkirikollisuus on suurelta osin syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta. Katsauskauden pääepäillyistä 94 prosenttia oli Suomen kansalaisia, kahdella (0,3 %) oli Suomen ja muun maan kaksoiskansalaisuus ja neljä prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Suomen kansalaisuuden omanneista epäillyistä neljä (0,7 %) oli maahanmuuttajataustaisia.

Pääsy kantaväestön suureen osuuteen syyllisistä on maahanmuuttajaväestön vähäisyys, sillä maassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten suhteellinen rikollisuustaso oli ajanjaksolla yli kaksinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin verrattuna. Myös maahanmuuttajaryhmien väliset erot rikollisuustasossa olivat suuria. Korkein suhteellinen rikollisuustaso katsauskaudella oli maassa asuneilla Venäjän kansalaisilla, heitä oli myös määrällisesti eniten ulkomaan kansalaisuuden

omaneista pääepäillyistä (seitsemän). Päämaahanmuuttajaryhmistä myös Somalian kansalaisten rikollisuustaso oli korkeampi kuin kantaväestön, Ruotsin ja Viron kansalaisten rikollisuustaso vastasi kantaväestön rikollisuustasoa.

Maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten ohella myös Suomessa käymässä olevat tai oleskelulupahakemuksen hyväksymistä odottavat ulkomaan kansalaiset syyllistyivät vuosina 2002–2007 henkirikoksiin. Tällaisia lyhytaikaisesti tai väliaikaisesti maassa oleskelleiden ulkomaalaisten tekemiä henkirikoksia oli yhteensä kymmenen (1,5 % kaikista henkirikoksista). Eniten ajanjaksolla tämän tyyppisiä rikoksia tekivät Ruotsin kansalaiset (kolme rikosta), Albanian, Azerbaidžanin, Bangladeshin, Liettuan, Marokon, Somalian ja Viron kansalaiset syyllistyivät kukin yhteen rikokseen.

Kuvio 17 Henkirikollisuuden taso kansalaisuusryhmittäin (pysyvästi maassa asuvat)¹² 2002–2007

Taulukko 6 Uhrin etninen tausta ulkomaalaistaustaisten tekemissä henkirikoksissa 2002–2007¹³

Tekijän etninen ryhmä	Uhrin etninen tausta			N
	Sama kuin tekijän	Muu maahanmuuttaja	Kantaväestö	
Venäläinen	4		4	8
Ruotsalainen (Ruotsi)			3	3
Somali	1		2	3
Virolainen			3	3
Bangladeshilainen	1		1	2
Muu ulkomaalaistaustainen	4	5	6	15
Yhteensä	10 (29 %)	5 (15 %)	19 (56 %)	34

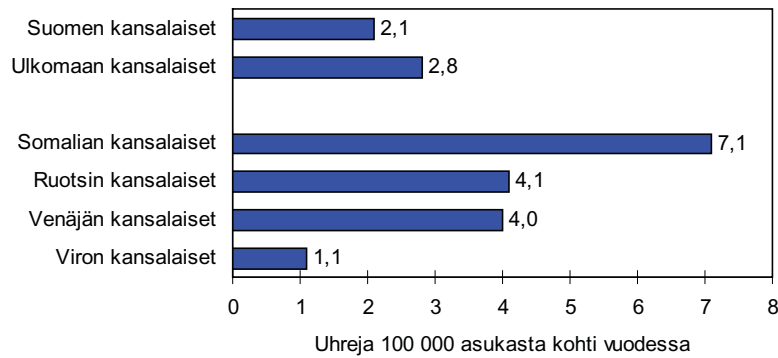
Ulkomaalaistaustaisten henkirikokset olivat kohdistuneet suhteellisen tasasuhteisesti kantaväestöön ja etnisiin vähemmistöihin. Rikoksista 56 prosentissa uhri oli kantaväestöstä, 29 prosentissa tekijän etnisestä ryhmästä ja 15 prosentissa muusta maahanmuuttajaryhmästä.

Ryhmän rikokset olivat kohdistuneet tekijän lähiomaisiin, tuttavapiiriin ja tekijälle ennalta tuntemattomiin henkilöihin samassa suhteessa kuin kantaväestönkin henkirikokset. Uhrina oli 29 prosentissa rikoksia ollut tekijän puoliso tai seurustelukumppani, neljässä

prosentissa tekijän lapsi, 57 prosentissa tekijän tuttava ja 10 prosentissa tekijälle aiemmin tuntematon henkilö. Sitä vastoin eräiden motiivityyppien yleisyydessä esiintyi selviä eroja kantaväestön ja ulkomaalaistaustaisten rikosten välillä. Ulkomaalaistaustaisten henkirikokset olivat olleet huomattavasti kantaväestön rikoksia useammin mustasukkaisuuden (29 % vs. 14 %) tai taloudellisten motiivien (18 % vs. 9 %) motivoimia. Ryyppyriidoiksi luokiteltuja rikoksia ulkomaalaistaustaisilla oli puolestaan ollut suhteellisesti huomattavasti vähemmän (11 %) kuin kantaväestöllä (26 %).

¹² Kaksoiskansalaisuuden omanneet ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat on laskettu Suomen kansalaisiksi.

¹³ Sisältää myös Suomen kansalaisuuden omanneiden maahanmuuttajataustaisten rikokset.

Kuvio 18 Henkirikoskuolleisuus kansalaisuusryhmittäin (pysyvästi maassa asuvat)¹⁴ 2002–2007

Myös maahanmuuttajataustaisten kuolleisuus henkirikoksiin oli korkeampi kuin kantaväestöllä. Ero oli kuitenkin huomattavasti pienempi kuin rikollisuustasossa. Määrällisesti eniten katsauskaudella oli surmattu Venäjän kansalaisia (kuusi), suhteellisesti korkein kuolleisuus oli kuitenkin Somalian kansalaisilla.

Maassa pysyvästi asuvien ulkomaan kansalaisten ohella Suomessa surmattiin ajanjaksolla kahdeksan täällä käymässä ollutta tai vain tilapäisesti oleskellutta ulkomaalaista (1,2 % kaikista uhreista ja 30 % ulkomaalaisista uhreista). Tässäkin ryhmässä venäläisiä oli määrällisesti eniten (kolme).

Taulukko 7 Epäillyn etninen tausta ulkomaalaistaustaisiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2002–2007¹⁵

Uhrin etninen ryhmä	Epäillyn etninen tausta			N
	Sama kuin uhrin	Muu maahanmuuttaja	Kantaväestö	
Venäläinen	4	2	3	9
Turkkilainen	1		2	3
Ruotsalainen (Ruotsi)			2	2
Somali	1		1	2
Virolainen			2	2
Kurdi (Irak)	1		1	2
Muu ulkomaalaistaustainen	3	2	2	7
Yhteensä	10 (37 %)	4 (15 %)	13 (48 %)	27

Kuten ulkomaalaistaustaisten henkirikollisuus, myös kääntäen ulkomaalaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistunut henkirikollisuus ei ollut korostuneesti etnisten ryhmien sisäistä. Maassa pysyvästi asuneiden ulkomaan kansalaisten surmaaaja oli 53 prosentissa tapauksia ulkomaalaistaustainen, maassa tilapäisesti oleskeleiden puolella tapauksia. Kun huomioitiin myös Suomen kansalaisuuden omanneet maahanmuuttajat, ulkomaalaistaustaisten surmaaaja oli 52 prosentissa rikoksia itsekään ulkomaalaistaustainen ja 48 prosentissa kantaväestöön kuuluva.

Henkirikostietokantaan kirjataan myös Suomen rajojen ulkopuolella tehtyjä henkirikoksia, jos tekijä asuu pysyvästi Suomessa ja Suomen viranomaiset ovat osallistuneet rikoksen selvittämiseen. Tällaisia suomalaisten ulkomailla tekemiä henkirikoksia kirjattiin tietokantaan katsauskaudella kolme.

Työelämäsuhte. Pääosa henkirikoksen tekijöistä on työikäisiä, mutta vain viidesosa on työelämässä. Katsauskauden pääepäillyistä puolet oli tekoajan kohtana työttöminä tai lomautettuina ja 14 prosenttia oli varhaiseläkkeellä. Naisepäilyistä työelämässä oli joka neljäs.

Taulukko 8 Pääepäiltyjen työelämäsuhte 2002–2007

	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	51 %	35 %	50 %
Varhaiseläkkeellä	14 %	11 %	14 %
Työssä	19 %	23 %	19 %
Opiskelija	5 %	2 %	5 %
Vanhuuseläkkeellä	5 %	3 %	4 %
Kotiäiti	0 %	18 %	2 %
Vanki	0 %	0 %	0 %
Muu	1 %	2 %	1 %
Ei tietoa	4 %	6 %	4 %
N	569	65	634

¹⁴ Kaksoiskansalaisuuden omanneet ja kansalaisuudeltaan tuntemattomat on laskettu Suomen kansalaisiksi.

¹⁵ Sisältää myös Suomen kansalaisuuden omanneisiin maahanmuuttajataustaisiin kohdistuneet rikokset.

Aikuisten uhrien tilanne oli samankaltainen: miesuhreista runsas 60 prosenttia oli joko työttömänä tai varhaiseläkkeellä ja naisuhreistakin pääosa oli työelämän ulkopuolella. Työssä olleiden osuus (30 %) oli kuitenkin naisuhreista olennaisesti suurempi kuin naisepäillyistä tai rikosten miesosapuolista.

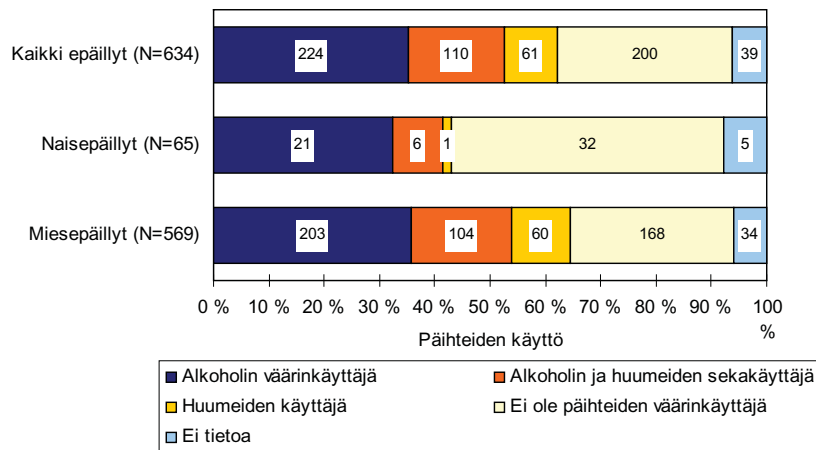
Taulukko 9 Aikuisten uhrien työelämysuhde 2002–2007

	Mies	Nainen	Kaikki
Työtön	41 %	29 %	38 %
Varhaiseläkkeellä	20 %	9 %	17 %
Työssä	17 %	30 %	21 %
Opiskelija	5 %	6 %	6 %
Vanhuuseläkkeellä	6 %	15 %	9 %
Kotiäiti	0 %	5 %	2 %
Vanki	1 %	1 %	1 %
Muu	1 %	2 %	1 %
Ei tietoa	9 %	3 %	7 %
N	462	194	656

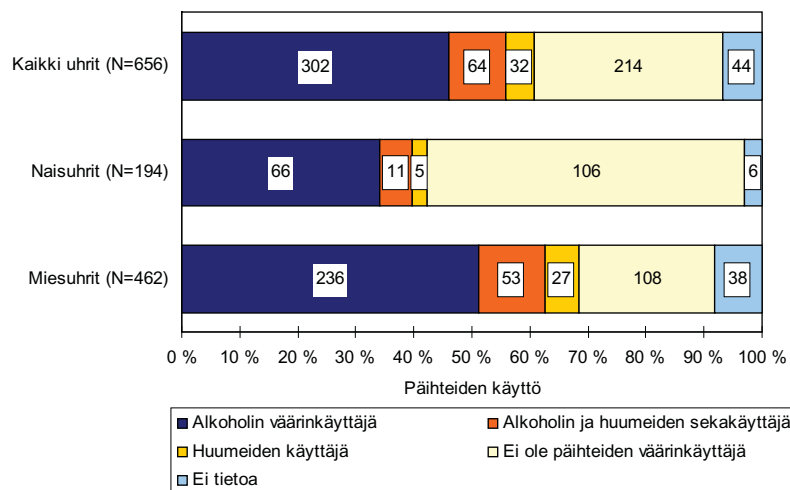
Päihteiden väärinkäyttö. Rikososapuolille on sukupuolesta ja iästä riippumatta (lapsiuhreja lukuun ottamatta) leimallista päihteiden, erityisesti alkoholin väärinkäyttöä. Rikostutkijoiden arvion mukaan katsauskauden henkirikosten aikuisista miesosapuolista 66 prosenttia oli päihteiden väärinkäyttäjiä ja 59 prosenttia alkoholin väärinkäyttäjiä.

Naisepäillyistä päihteiden väärinkäyttäjiä oli 43 prosenttia ja aikuisista naisuhreista 42 prosenttia. Myös päihdeongelmaisilla naisilla kyse oli yleensä alkoholin väärinkäytöstä tai alkoholin ja lääkkeiden sekakäytöstä.

Katsauskauden aikuisten välisistä henkirikoksista 65 prosentissa joku osapuolista oli alkoholin väärinkäyttäjää, 42 prosentissa kaikki osapuolet.

Kuio 19 Pääepäiltyjen päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2002–2007

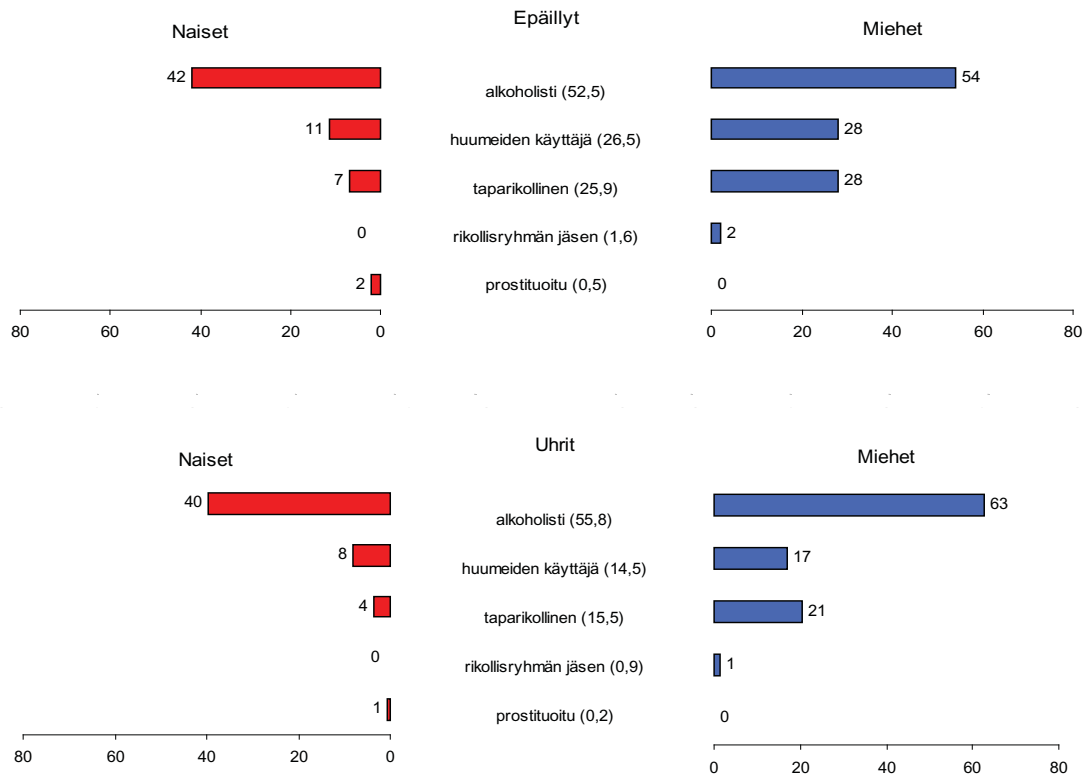
Kuio 20 Aikuisten uhrien päihteiden väärinkäyttö henkirikoksissa 2002–2007

Erityisryhmät rikosapuolina. Päihteiden väärinkäytön ohella henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kerätään tietoja henkirikosapuolten kuulumisesta eräisiin muihin erityisryhmiin. Tältäkin osin tiedot peustuvat rikostutkijoiden arvioihin.

Taparikolliseksi oli katsauskaudella luonnehdittu vajaata 30 prosenttia miesepäilyistä ja viidesosaa aikuisista miesuhreista. Osuuksia voi pitää korkeina. Naisepäilyistä ja -uhreista taparikollisten osuus oli huomattavasti pienempi, alle 10 prosenttia.

Kytöksä järjestäytyneeseen rikollisuuteen henkirikoksilla oli sen sijaan ollut vain suhteellisen harvoin. Rikollisryhmän jäseneksi arvioitiin kaksi prosenttia miesepäilyistä ja prosentti miesuhreista. Naisia joukossa ei ollut yhtäkään.

Myöskään prostituoituja ei esiintynyt juurikaan rikosapuolina. Prostituoiduksi oli arvioitu kolme katsauskauden epäilyistä (0,5 %) ja yksi uhri (0,2 %).

Kuvio 21 Erityisryhmien osallisuus henkirikoksiin 2002–2007 (%)

Nuorten henkirikollisuus. Nuorten henkirikokset ovat Suomessa suhteellisen harvinaista kansainvälisesti tarkastellen. Vaikka henkirikollisuuden asukasluukuun suhteutettu kokonaistaso on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa tai läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei esiinny, vaan ero syntyy kokonaisuudessaan vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta. Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihiin nuorten henkirikokset ovat Suomessa erittäin harvinaisia.

Nuorisoväkivallan syklisyys on meillä viimeisen neljännesvuosisadan aikana linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin. Jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumisiin. Syklisyyden taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Yksi selvimmän nuorten henkirikollisuutta vanhempien

ikäryhmien rikollisuudesta erottava tekijä onkin juuri rikosten läheinen kytkeytyminen aineellisen hyvän tavoitteluun. Viime vuosikymmeninä joka neljäs nuorten tekemä henkirikos on liittynyt omaisuusrikokseen, nuorista henkirikoksentehtäjäistä rikoksensa aineellisen edun motivoimana on tehnyt lähes kolmasosa.

Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta myös ryhmäluonteensa, julkisuutensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä, ne ovat (murhien osuudella mitattuna) muuta henkirikollisuutta välineellisempiä ja raaempia ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrien osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen – silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuutta yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja alkoholihumalaan. Alkoholisidonnaisten

henkirikosten (rikosten joissa osapuolet ovat humalassa) osuus nuorten henkirikoksista on viime vuosina ollut yli 80 prosenttia eli sama kuin vanhemmissakin ikäryhmissä.

Yhteistä nuorten ja iäkkäämpien henkirikollisuudelle on myös se, että syyllisistä valtaosa on alkoholin väärinkäyttäjää. Vuosina 1980–2006 henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista diagnosoitiin mielentilatutkimuksessa alkoholiriippuvaiseksi tai alkoholin väärinkäyttäjäksi 44 prosenttia, 19-vuotiaista alkoholistien osuus oli lähes 60 prosenttia ja 20-vuotiaista noin 65 prosenttia. Alkoholin riskikäyttäjien osuus ryhmästä oli yli 80 prosenttia. Alkoholin ohella mielentilatutkimuksiin määrytyt nuoret henkirikoksenteikijät käyttivät laajasti muita päihteitä. 2000-luvun alun syytetyistä joka kolmas käytti säännöllisesti amfetamiinia, kannabistuotteita käytti 40 prosenttia. Kaiken kaikkiaan nuoria henkirikoksenteikijöitä luonnehti varhain aloitettu päihteiden käyttö ja nopea alkoholisoituminen. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä ylisukupolvista, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjä.

Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat huono-osaisuus, väkivaltaisuus ja mielenterveyden on-

gelmat. Huomattavalla osalla nuorista henkirikoksenteikijöistä lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopeutuksessa syyllisistä oli ollut joka toinen ja joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet oli ollut psykiatrisessa hoidossa lyhyempiä tai pitempiä jaksoja ennen rikostaan, laitoshoidossa oli ollut joka neljäs. Valtaosaa oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut viimeistään teini-ikästä lähtien myös ympäristön huomion herättänyt poikkeuksellinen aggressiivisuus.

Kaiken kaikkiaan nuorten törkeä väkivalta on nyky-Suomessa kiinteästi kytköksissä päihteiden (erityisesti alkoholin) väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tietyissä mielessä henkirikollisuus on meillä muuttunut osin myös ylisukupolviseksi, vuosina 1980–2006 henkirikoksista syytetyistä nuorista joka kymmenennellä oli henkirikoksesta tuomittu isä, äiti, veli, eno tai setä. Varsin monella oli myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

5 Esitutkinta ja oikeuskäsittely

Jakso sisältää tietoja henkirikosten ilmituloon, esitutkintaan ja oikeuskäsittelyyn liittyvistä seikoista. Ilmituloa ja esitutkintaa koskevat tiedot perustuvat henkirikollisuuden seurantajärjestelmään, oikeuskäsittelyä ja tuomioita koskevat puolestaan Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuomiolauselmatietokantaan ja Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään rikosrekisteriin.

Rikosten ilmitulo. Piilorikollisuuden määrästä henkirikollisuudessa ei ole tarkkaa tietoa. Aiheesta tehdyssä tutkimuksessa arvioidaan, että vuosittain henkirikoksista jää tulematta ilmi 1–3 prosenttia (Pajujoja & Salminen 1996). Pääosassa tapauksia kyse on uhreista, joiden ruumista ei löydetä ja jotka päätyvät kadonneiksi henkilöiksi. Kesäkuun lopussa 2008 rikosilmoitusjärjestelmään oli kirjattuna vuosilta 2002–2007 viisi katoamistapausta, joita tutkittiin henkirikoksena. Lisäksi on luultavaa, että osa niistäkin kateissa olevista, joiden katoamista ei tutkita henkirikoksena, on joutunut henkirikoksen uhriksi. Osa tapauksista tulee ilmi myöhemmin ja kyetään selvittämään. Osa ei tule ilmi koskaan. Vuoden 2007 kuluessa ilmeni toisaalta, että maamme tehokkaassa kuolemansyöntutkintajärjestelmässä (johon piilorikollisuuden vähäisyys henkirikollisuudessamme huomattavassa määrin perustuu) on aukko koskien laitoksissa henkilöstön toimesta tehtyjä potilaisiin kohdistuvia henkirikoksia. On mahdotonta arvioida, ovatko vuoden aikana ilmi tulleet insuliinisurmat yksittäistapauksia vai onko tapauksia ollut aiempinakin vuosina ja kuinka paljon. Vuoden 2007 insuliinisurmat tulivat ilmi onnellisen sattuman kautta, on todennäköis-

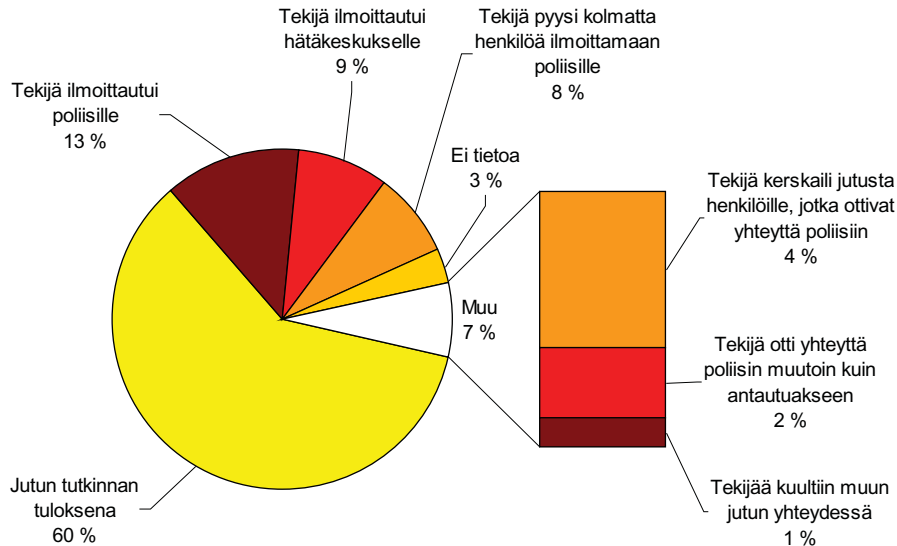
tä, että tulevaisuudessa vastaavat tapaukset tulevat aiempaa helpommin kuolemansyöntutkinnassa ilmi, koska niitä nyt osataan epäillä ja etsiä.

Oman varsinaiseen piilorikollisuuteen kuulumattoman ryhmänsä muodostavat kuolemantapaukset, joita tutkitaan henkirikoksina, mutta joissa tarkkaa kuolinsyytä ja tahallisen väkivallan osuutta kuolemaan ei kyetä selvittämään. Kyse on yleensä pitkälle alkoholisoituneista henkilöistä, joista löydetään ulkoisen väkivallan merkkejä. Vammojen aiheutumisen mekaniismista ei kuitenkaan päästä selvyteen, eikä aina myöskään siitä, mikä osuus ulkoisella väkivallalla on ollut usein hyvin huonokuntoisen vainajan menetykseen. Tällaisia tapauksia, joissa lopultakaan ei päästä selvyteen, onko kyse ollut henkirikoksesta, tapaturmasta vai luonnollisesta kuolemasta, on vuosittain useampia.

Ilmi tulevat henkirikokset tulevat poliisin tietoon yleensä suhteellisen nopeasti. Katsauskauden henkirikoksista 66 prosenttia tuli poliisin tietoon tekopäivänä ja 15 prosenttia seuraavan päivän kuluessa. Kolmen vuorokauden sisällä teoista oli tullut ilmi 87 prosenttia. Viikkoa pidempään ilmitulo oli kestänyt yhdeksässä prosentissa tapauksia.

Rikoksista lähes puolet (49 %) oli tullut poliisin tietoon tekijän tai silminnäkijän hälytettyä apua tai poliisin paikalle. Ruumiin löytymisen kautta ilmi oli tullut 24 prosenttia katsauskauden rikoksista, ilmiannon kautta 11 prosenttia ja muun rikoksen tutkinnan yhteydessä neljä prosenttia.

Rikoksen selvittäminen ja esitutkinta. Syyllisen henkilöllisyys kyetään niin ikään selvittämään yleensä nopeasti. Ajanjakson rikoksista 77 prosenttia oli selvitetty vuorokauden kuluessa ja 89 prosenttia viikon kuluessa ilmi tulosta. Kuukautta pidempään selvittäminen oli kestänyt kuudessa prosentissa rikoksia. Jakson rikoksista 12 (1,7 %) oli kirjattu tietokantaan pimeinä eli selvittäminen oli kestänyt niissä yli vuoden.

Kuvio 22 Epäillyn henkilöllisyyden selvittämistapa henkirikoksissa 2002–2007 (N=634)

Oikeuskäsittely ja rangaistukset. Vuonna 2002–2006 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista vajaata kahta prosenttia ei kyetty selvittämään ilmi tulosta seuranneen vuoden aikana. Selvitetystä rikoksista seitsemässä prosentissa tekijä surmasi itsensä rikoksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen, yhdessä prosentissa tekijä kuoli muista syistä ennen syytteen nostamista. Rikoksista neljässä prosentissa tieto syytteen nostamisesta puuttui vuoden 2006 loppuun mennessä.¹⁶ Osassa syyte oli todennäköisesti jätetty nostamatta riittämättömän näytön johdosta, osassa syyteprosessi oli vielä kesken.

Jutuista, joista tiedot oikeuskäsittelystä oli saatavissa, yhdessä (0,2 %) epäilty oli alle 15-vuotias, eikä siten rikosoikeudellisesti vastuunalainen. Kaiken kaikkiaan ajanjaksolla ilmi tulleista henkirikoksista 86 prosentissa epäiltyä vastaan nostettiin syyte ja 76 prosentissa epäiltyä tuomittiin rangaistukseen. Neljässä prosentissa rikoksia epäiltyä vastaan nostettu syyte hylättiin näytön puuttumisen johdosta ja kuudessa prosentissa tapauksia epäiltyä jätettiin syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta.

Rangaistukseen tuomituista syytetyistä 80 prosenttia tuomittiin alioikeudessa tahalliseksi henkirikoksesta, 13 prosenttia pahoinpitelyrikoksesta ja kuolemantuottamusrikoksesta ja seitsemän prosenttia

osa on sittemmin selvitetty, mutta osa on edelleenkin selvittämättä.

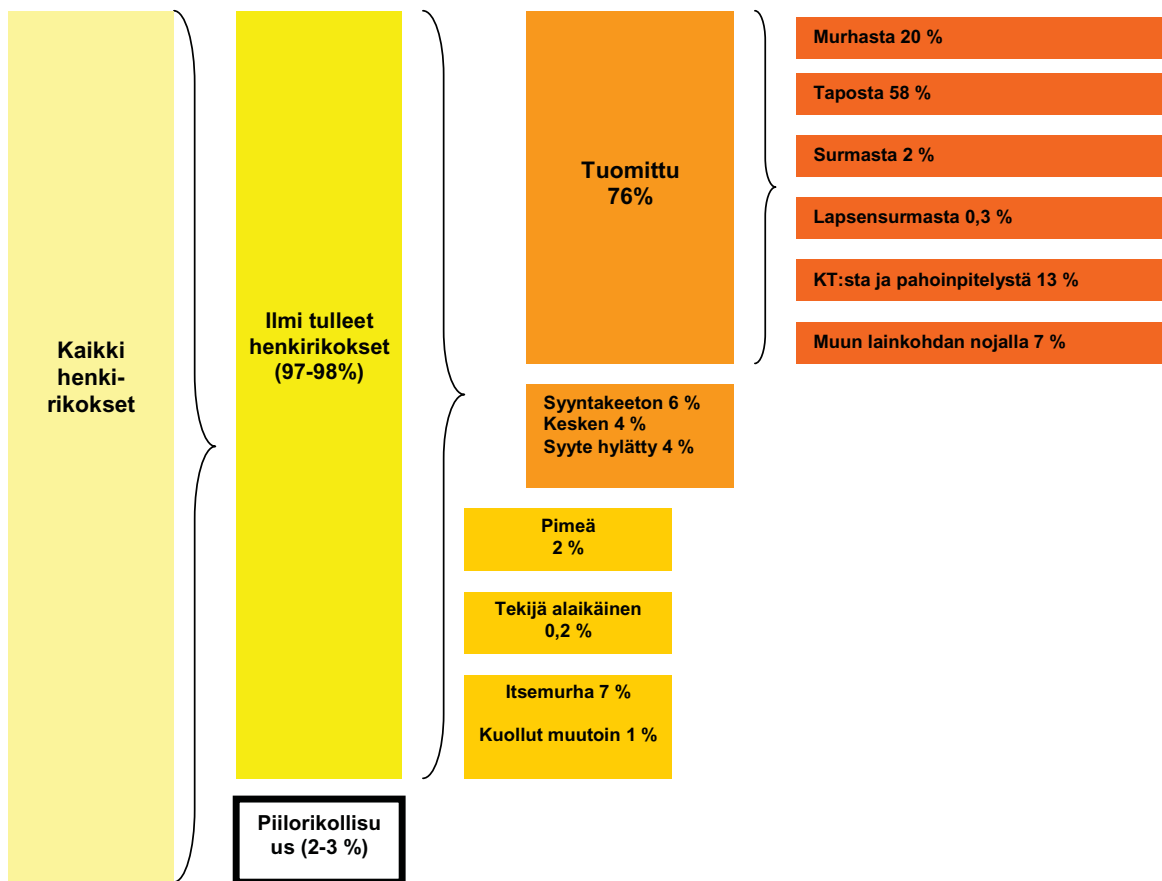
Lähes kaksi kolmännestä katsauskauden henkirikoksista oli selvinnyt poliisin oman tutkinnan kautta, 30 prosentissa rikoksia syyllinen oli ilmoittautunut itse joko suoraan, hätäkeskuksen tai kolmannen henkilön kautta poliisille.

jonkin muun lainkohdan nojalla (yleensä joko kuolemantuottamusrikoksesta tai pahoinpitelyrikoksesta). Pääosa tuomituista (58 %) tuomittiin taposta, murhasta tuomittiin 20 prosenttia.

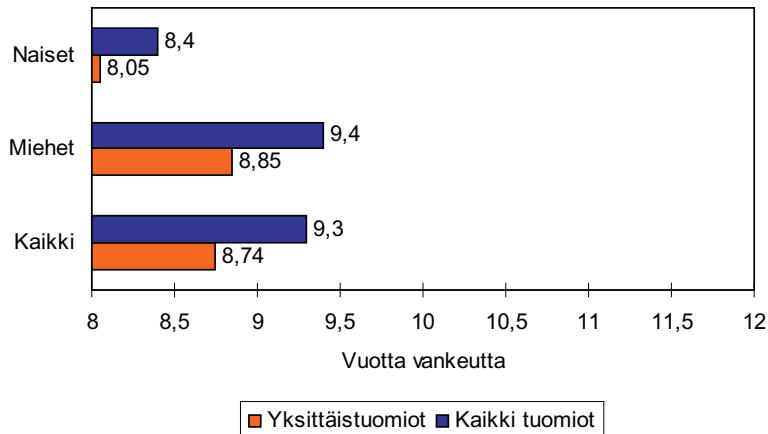
Kaiken kaikkiaan ajanjakson henkirikoksista epäillyistä 70 prosenttia tuomittiin henkirikoksesta rangaistukseen. Rikoksesta alioikeuden tuomioon kulunut aika oli keskimäärin 7,4 kuukautta (nopeimmillaan tekijä oli tuomittu kuukauden kuluessa teosta, hitaimmillaan rangaistukseen tuomitsemiseen oli kulunut kuusi ja puoli vuotta).

Rikoslain mukaan rangaistuksena murhasta on elinkautinen vankeus. Lievennettyä rangaistustaasteikkoa noudatettaessa murhasta tuomitaan määräaikaiseen vankeuteen. Katsauskauden murhasta rangaistukseen tuomituista 83 prosenttia tuomittiin elinkautiseen ja 17 prosenttia määräaikaiseen vankeuteen. Elinkautiseen vankeuteen tuomittujen osuus oli sama tuomittujen sukupuolesta riippumatta. Murhasta tuomittujen määräaikaisten vankeusrangaistusten keskipituus oli 11 vuotta 8 kuukautta. Nykykäytännön mukaan elinkautinen vankeusrangaistus merkitsee noin 12 vuoden vankeutta ennen ehdonalaista vapautta. Määräaikaisesta vankeustuomiosta suoritetaan nykyisin yleensä puolet ennen ehdonalaista vapautta.

¹⁶ Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään ei toistaiseksi ole kirjattu tietoja 2007 ilmi tulleiden rikosten oikeuskäsittelystä.

Kuvio 23 Vuosina 2002–2006 ilmi tulneiden henkirikosten selvittäminen ja oikeuskäsittely

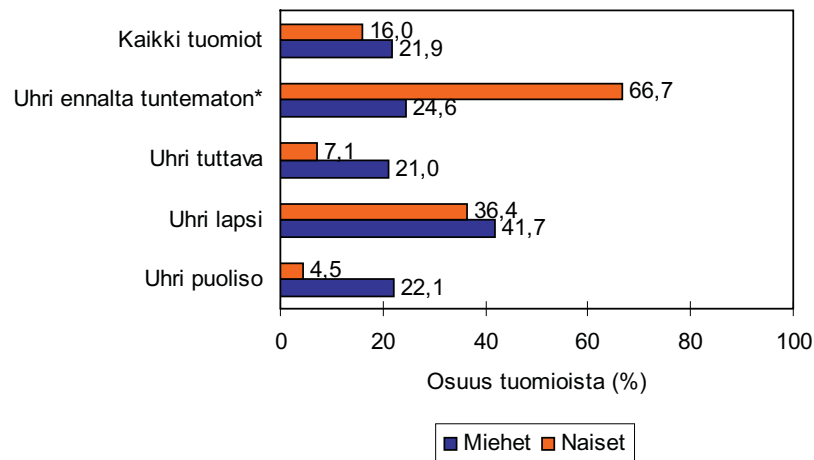
Kuvio 24a Keskirangaistus vuosina 2002–2006 tehdyistä tapoista tuomitun sukupuolen ja tuomiotyyppin mukaan (käräjäoikeudet)

Rikoslain mukainen rangaistus taposta on kahdeksasta kahteentoista vuotta vankeutta. Lievennettyä rangaistusteikkoo noudatettaessa taposta voidaan tuomita myös kahdeksaa vuotta lyhyempiä vankeusrangaistuksia. Käräjäoikeuksissa katsauskaudella taposta tuomittujen miesten keskirangaistus oli 9 vuotta 5 kuukautta ja naisten 8 vuotta 5 kuukautta vankeutta. Yksittäistuomioissa, joissa tappo oli ainoa rangaistuksen peruste, miesten keskirangaistus oli 8 vuotta 10 kuukautta ja naisten 8 vuotta 18 päivää vankeutta.

Laissa määrätty rangaistus surmasta on neljästä kymmeneen vuotta vankeutta. Katsauskaudella keskirangaistus surmasta oli käräjäoikeuksissa 4 vuotta 8 kuukautta vankeutta. (Yksittäistuomioissa 4 vuotta 5 kuukautta vankeutta.) Pahoinpitelyrikokseen liittyneestä kuolemantuottamusrikoksesta tuomituista rangaistuksista 77 prosenttia oli ehdottomia vankeusrangaistuksia, 22 prosenttia ehdollisia vankeusrangaistuksia ja kaksi prosenttia yhdyskuntapalvelurangaistuksia. Rangaistusten pituus vaihteli 197 tunnista yhdyskuntapalvelua 10 vuoteen vankeutta.

Kaiken kaikkiaan katsauskaudella tehdyistä henkirikoksista käräjäoikeuksissa rangaistukseen tuomituista 95 prosenttia tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen, neljä prosenttia ehdolliseen

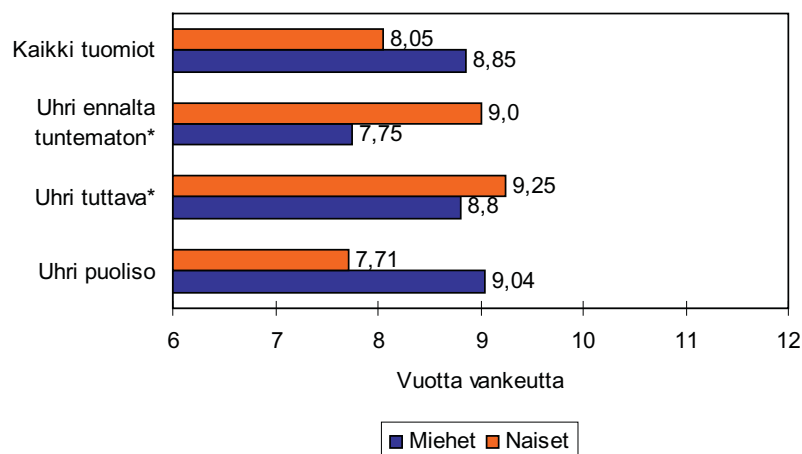
vankeusrangaistukseen, 0,9 prosenttia yhdyskunta-palvelurangaistukseen ja 0,2 prosenttia sakkorangaistukseen.¹⁷

Kuvio 24b Murhasta tuomittujen osuus vuosina 2002–2006 tehdyistä henkirikoksista tuomituista miehistä ja naisista (käräjäoikeudet; kaikki tuomiot; *suhdeluku perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)

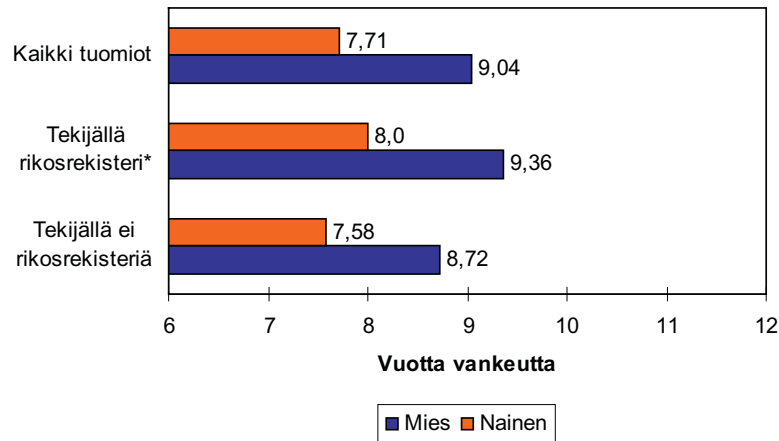
Miehille käräjäoikeuksissa henkirikoksista tuomitut rangaistukset olivat katsauskaudella ankarampia kuin naisille tuomitut. Rikoksista syytetyistä miehistä tuomittiin murhasta 22 prosenttia, naisista 16 prosenttia. Suhteellisesti selvästi eniten murhatuomioita tuomittiin sekä miehille että naisille lapsiin kohdistuneista henkirikoksista. Tältä osin käräjäoikeuksien tuomiokäytäntö

oli myös tekijän sukupuolesta suhteellisen riippumaton. Huomattava ero oli sitä vastoin puolisoihin ja seurustelukumppaneihin kohdistuneiden henkirikosten rangaistuskäytännössä. Puolisonsa surmanneista miehistä tuomittiin murhasta 22 prosenttia, naisista vain viisi prosenttia.

Kuvio 24c Vuosina 2002–2006 tehdystä taposta tuomittujen keskirangaistus käräjäoikeuksissa tuomittun sukupuolen ja rikoksen uhrin mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)

¹⁷ N = 462.

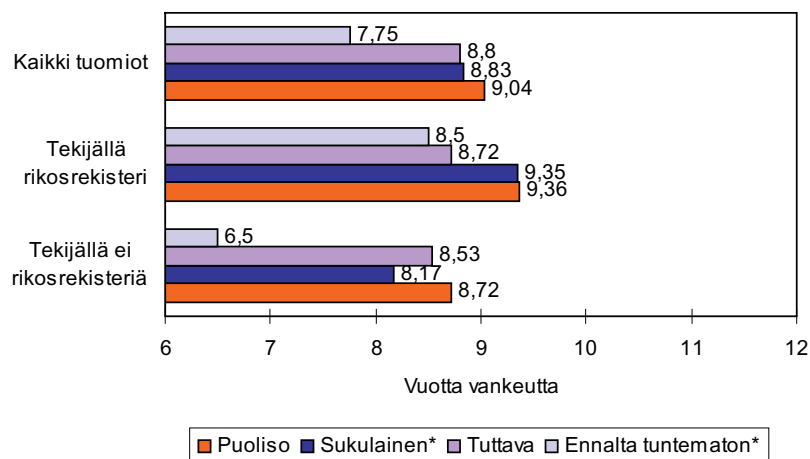
Kuvio 24d Vuosina 2002–2006 tehdystä tekijän parisuhdekumppaniin kohdistuneesta taposta tuomittujen keskirangaistus kärkeäoikeuksissa tuomitun sukupuolen ja rikostaustan mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu naisten osalta alle kymmeneen tuomioon)

Vastaava ero oli havaittavissa taposta tuomituissa rangaistuksissa. Miehillä kärkeäoikeuksissa tapoista tuomitut rangaistukset olivat kaikkiaan keskimäärin naisille tuomittuja selvästi pidempiä, olipa kyse yksittäistuomioista tai yhtenäistuomioista. Erityisen suuri ero oli kuitenkin puolisoon tai seurustelukumppaniin kohdistuneista henkirikoksista tuomituissa rangaistuksissa. Miehillä ne olivat keskimäärin sekä tapon keskirangaistusta että naisille vastaavista rikoksista tuomittuja rangaistuksia ankarampia. Syynä tähän ei näyttänyt olevan pelkästään se, että parisuhteessa tehdyistä tapoista tuomituilla miehillä oli keskimäärin rankempi rikostausta kuin tuomituilla naisilla: ero oli havaittavissa sekä rikosrekisterin omanneiden että rikosrekisteriä omaamattomien tuomittujen kohdalla. Toisaalta tekijän perhepiiriin ulkopuolisiin kohdistuneissa rikoksissa kärkeäoikeuksien rangaistuskäytäntö

vaikutti olleen päinvastainen. Niistä naisille tuomitut rangaistukset olivat aineistossa keskimäärin miehille tuomittuja ankarampia, tulos saattoi kuitenkin johtua puhtaasti satunnaistekijöistä, sillä mainitun tyyppisiä naisille annettuja tuomioita oli aineistossa vain muutama.¹⁸

Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että alioikeuksien tuomiokäytäntö on tällä hetkellä henkirikoksissa jossain määrin eriytynyt riippuen sekä syytetyn sukupuolesta että rikoksen kohteesta. Ankarinta tuomiokäytäntöä sovelletaan miesten tekemiin parisuhdeväkivaltaan liittyneisiin henkirikoksiin sekä tuomion perusteena olevan lainkohdan valinnan että rangaistuksen mittaamisen osalta.

Sitä vastoin esimerkiksi tekijän päihtymystilalla ei ollut ollut juurikaan vaikutusta rangaistuksen mittaamiseen tappoina tuomituissa teoissa ajanjaksolla.¹⁹

Kuvio 24e Vuosina 2002–2006 tehdyistä tapoista tuomittujen miesten keskirangaistus kärkeäoikeuksissa rikoksen kohteen ja tekijän rikostaustan mukaan (yksittäistuomiot; *laskelma perustuu rikostaustaerittelyn osalta alle kymmeneen tuomioon).

¹⁸ Kuvio 24c:n tiedot perustuvat naisille tuomittujen rangaistusten osalta hyvin pieneen aineistoon: uhri tuttava (N=4); uhri tuntematon (N=1); uhri puoliso (N=14).

¹⁹ Tapoista tuomittujen miesten keskirangaistus kärkeäoikeuksissa yksittäistuomioissa oli päihtyneenä rikoksen tehneillä 8 v 10 kk ja selvin päin rikoksen tehneillä 9 v vankeutta.

6 Henkirikollisuuden kehityslinjoja 2003–2007

Yleiskuva. Henkirikollisuuden yleisrakenne on ollut tarkastelujaksolla 2003–2007 vakaa. Tyypillinen suomalaisen henkirikos on edelleenkin yksityisasunnossa tehtävä ryppyriitatappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohtana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat vanhoja tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita. Tekohetkellä kumpikin on 1–3 promillen humalassa.

Kahdessa henkirikoksessa kolmesta kaikki osapuolet ovat päihtyneitä. Teoista 85 %:ssa ainakin joku osapuolista (yleensä syyllinen) on tekohetkellä päihteiden vaikutuksen alainen. Yleensä päihde on alkoholi tai alkoholin ja psyykelääkkeiden yhdistelmä. Humalatilat ovat säännönmukaisesti syviä. Kuka uhriksi ja syylliseksi ryppyporukasta lopulta valikoituu, on usein sattumanvaraista.

Henkirikollisuus on Suomessa tällä hetkellä valtaosin yhteiskunnan huono-osaisimpien keskinäistä rikollisuutta. Pääosa syyllisistä ja uhreista on työelämän ulkopuolella olevia työikäisiä. Työttömien työikäisten todennäköisyys päätyä henkirikoksen tekijäksi tai uhriksi on sekä miehillä että naisilla kymmeniä prosentteja suurempi kuin sosiaaliryhmiin nähden. Asunnottomia rikososapuolista on joka kymmenes – määrä on yli 20-kertainen koko aikuisväestöön nähden. Toisaalta syrjäytyneisyys ja päihteiden väärinkäyttö eivät ole ainoat ryhmää leimaavat piirteet, pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä on väkivaltarikosten moninkertaisia uusijoita. Merkittäviä, pysyviä muutoksia henkirikollisuuden kokonaistasoon on mahdollista saada aikaan vain vähentämällä tehokkaasti tämän ryhmän rikollisuutta.

Uusia henkirikostyyppiejä. Viime vuosina on esiintynyt myös yleiskuvasta poikkeavia henkirikoksia, jotka voivat ennakoita uuden tyyppisten tekemuotojen yleistymistä henkirikollisuudessamme tulevaisuudessa.

Viime vuosituhannen lopun eräissä uhkakuvissa ennakoitua järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan liittyvien henkirikosten yleistymistä ei pelätyssä laajuudessa ole tapahtunut. Rikoksia tulee nykyisin ilmi vuosittain, mutta niiden määrä on toistaiseksi ollut vähäinen. Rikokset on myös pääsääntöisesti kyetty selvittämään ja syylliset saatu vastuuseen. Toisaalta

järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan liittyvä väkivalta on viime vuosina vähentynyt olennaisesti Baltian maissa ja tilanne on vakiintunut myös Venäjällä. Tilanne on Suomessa tällä hetkellä viranomaisten hallinnassa, eikä ole todennäköistä, että ongelma tulisi merkittävästi pahenemaan lähitulevaisuudessa.

Katsauskaudella tapahtui kaksi joukkomurhaa ja sen jälkeen yksi: vuonna 2002 Myyrmannin kauppakeskuksessa surmattiin kuusi ihmistä, vuonna 2007 Jokelan koulukeskuksessa kahdeksan ihmistä ja vuoden 2008 syyskuussa Kauhajoen palvelualueen oppilaitoksessa kymmenen ihmistä. Teoilla ja niiden tekijöillä oli yhteisiä piirteitä, tekijät poikkesivat myös taustaltaan ja iältään tämän hetken tyyppihenkirikollisesta. Oppilaitosjoukkomurhia on viime vuosikymmeninä esiintynyt erityisesti Yhdysvalloissa, mutta yksittäisiä on tapahtunut myös useissa Euroopan maissa. On myös tietoa tällaisia rikoksia ihannoivista, internetin kautta yhteyttä pitävistä alakulttuureista.

Vuoden 2007 aikana viranomaisten tietoon tuli useampia laitoksissa hoitohenkilöstön toimesta tehtyjä potilaisiin kohdistuneita insuliinimurhia. Uhrit olivat kehitysvammaisia. Rikosten ilmi tulo johtui lähinnä onnellisesta sattumasta, sillä nykyisessä kuolemansyyntutkintajärjestelmässä ei tähän asti ole tämän tyyppisten rikosten mahdollisuutta huomioitu riittävästi. Tämän tyyppisten rikosten mahdollisuuteen on syytä kiinnittää huomiota, koska väestörakenteen ikääntymisen myötä laitoshoidon tarvitsevien henkilöiden määrä nousee. Ennalta ehkäisyn ja laitospotilaiden oikeusturvan kannalta olisi tärkeää, että rikosten ilmi tulon todennäköisyyttä kyettäisiin lisäämään muun muassa kuolemansyyntutkintajärjestelmää kehittämällä.

Uusille henkirikostyypeille saattaa olla yhteistä se, että niiden taustat painottuvat enemmän psykologisiin ja alakulttuurisiin tekijöihin kuin sosiaaliseen huono-osaisuuteen, jonka yhteys henkirikollisuutemme yleiskuvaan on edelleen ilmeinen. Kaikkien henkirikostyyppien osalta on ensiarvoisen tärkeää säilyttää rikosten nykyinen korkea ilmitulo- ja selvitysaste. Se ei ole mahdollista, ellei pidetä huolta väkivaltarikostutinnan ja kuolemansyyntutkintajärjestelmän riittävästä resurssoinnista ja niiden työntekijöiden nykyisestä korkeasta ammattitaidosta ja työmoraalista.

Taulukko 10a Henkirikollisuuden kehityslinjoja vuosina 2003–2007 (rikoksia/osapuolia)

	2003	2004	2005	2006	2007
Pääepäillyn sukupuoli					
mies	87	128	98	101	86
nainen	16	8	11	12	10
Uhrin sukupuoli					
mies	75	116	83	85	78
nainen	31	32	35	35	45
Osapuolten ikä					
alle yksivuotiaita uhreja	3	0	1	3	2
1 - 14-vuotiaita uhreja	1	6	7	2	4
15 - 20-vuotiaita uhreja	4	7	2	6	11
alle 21-vuotiaita pääepäiltyjä	6	10	7	10	7
65 vuotta täyttäneitä uhreja	5	10	5	12	9
65 vuotta täyttäneitä pääepäiltyjä	3	6	1	6	3
Osapuolikombinaatiot					
mies-mies	58	101	72	71	68
mies-nainen	30	31	31	34	39
nainen-mies	15	10	8	12	9
nainen-nainen	1	1	4	1	6
Eräitä rikostyyppisiä					
tuttava/ystävä surmaa miehen	50	72	50	57	51
parisuhdekumppani surmaa naisen	22	25	20	21	24
tekijä uhrille ennalta tuntematon	7	18	19	8	10
Tapahtumapaikka					
yksityisasunto yms.	78	107	80	86	68
katu, tie, tori, puisto	4	8	10	4	7
ravintola, ravintolan edusta	4	9	5	5	2
Tekoväline					
ampuma-ase	18	29	12	19	23
teräase	39	62	55	44	41
Alkoholi					
kaikki humalassa	74	107	77	83	62
joku humalassa	88	126	97	100	79
kaikki selviä	12	17	18	14	24
Maahanmuuttajat					
surmattuja ulkomaan kansalaisia	4	2	7	8	4
ulkomaan kansalaisten tekemiä henkirikoksia	5	2	5	9	2
Järjestäytynyt rikollisuus					
rikollisryhmien konflikteihin liittyneitä rikoksia	1	2	3	1	1
rikollisryhmiin kuuluvia pääepäiltyjä	1	2	4	3	1
Rikoksia	106	148	118	120	123

Taulukko 10b Henkirikollisuuden kehityslinjoja vuosina 2003–2007 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007
Pääepäillyn sukupuoli					
mies	84	94	90	89	90
nainen	16	6	10	11	10
Uhrin sukupuoli					
mies	71	78	70	71	63
nainen	29	22	30	29	37
Osapuolten ikä					
alle yksivuotiaita uhreja	3	0	1	3	2
1 - 14-vuotiaita uhreja	1	4	6	2	3
15 - 20-vuotiaita uhreja	4	5	2	5	9
alle 21-vuotiaita pääepäiltyjä	6	7	6	9	7
65 vuotta täyttäneitä uhreja	5	7	4	10	7
65 vuotta täyttäneitä pääepäiltyjä	3	4	1	5	3
Osapuolikombinaatiot					
mies-mies	55	68	61	59	55
mies-nainen	28	21	26	28	32
nainen-mies	14	7	7	10	7
nainen-nainen	1	1	3	1	5
Eräitä rikostyyppisiä					
tuttava/ystävä surmaa miehen	47	49	42	48	51
parisuhdekumppani surmaa naisen	21	17	17	18	24
tekijä uhrille ennalta tuntematon	7	12	16	7	10
Tapahtumapaikka					
yksityisasunto yms.	78	107	80	86	68
katu, tie, tori, puisto	4	8	10	4	7
ravintola, ravintolan edusta	4	9	5	5	2
Tekoväline					
ampuma-ase	17	20	10	16	21
teräase	37	42	47	38	38
Alkoholi					
kaikki humalassa	70	72	65	71	57
joku humalassa	83	85	82	85	73
kaikki selviä	11	11	15	12	22
Maahanmuuttajat					
surmattuja ulkomaan kansalaisia	4	1	6	7	4
ulkomaan kansalaisten tekemiä henkirikoksia	5	1	4	8	2
Järjestäytynyt rikollisuus					
rikollisryhmien konflikteihin liittyneitä rikoksia	1	1	3	1	1
rikollisryhmiin kuuluvia pääepäiltyjä	1	1	4	3	1
Rikoksia 100 000 asukasta kohti	2,03	2,83	2,25	2,27	2,32

Kirjallisuutta

- Huttunen, Lassi. 1958. Etelä-Pohjanmaan henkirikollisuudesta vv. 1749–1900. Historiallinen arkisto 56. Helsinki.
- Häkkinen, Helinä. 2005. Homicide by ligature strangulation in Finland: Offence and offender characteristics. *Forensic Science International* 152 (2005), 61–64.
- Häkkinen, Helinä & Hagelstam, Camilla. 2003. Nuoret henkirikosten tekijöinä: viime vuosien kehityspiirteet ja niiden taustat. *Rikostutkimus* 2002, 31–40.
- Häkkinen, Helinä & Laajasalo, Taina. 2003. Background characteristics of mentally ill homicide offenders – a comparison of five diagnostic groups. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*.
- Häkkinen, Helinä & Laajasalo, Taina. 2005. Homicide Crime Scene Behaviors in a Finnish Sample of Mentally Ill Offenders. *Homicide Studies Volume XX Number X*, 1–22.
- Häkkinen, Helinä & Laajasalo, Taina. 2005. Offence and offender characteristics among two groups of Finnish homicide offenders with schizophrenia: Comparison of early- and late-start offenders. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, March 2005 16(1), 41–59.
- Kivivuori, Janne. 1999. Suomalainen henkirikos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159, Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 2001. Patterns of Criminal Homicide in Finland 1960–1997. In Tapio Lappi-Seppälä (ed): *Homicide in Finland. Trends and Patterns in Historical and Comparative Perspective*. National Research Institute of Legal Policy, Publication 181, Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 2002. Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:1, 6–21.
- Kivivuori, Janne & Lehti, Martti. 2000. The Social Composition of Homicide in Finland, 1960–2000. *Acta Sociologica* 49:1, 67–82.
- Koskivirta, Anu. 2001. Sisäinen vihollinen. Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosina. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehti, Martti. 2001. Väkivallan hyökyaalto. 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti. 2002. Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. *Oikeus* 2002:14. Helsinki: Tilastokeskus.
- Savolainen, Jukka & Lehti, Martti & Kivivuori, Janne. 2008. The Historical Origins of a Cross-National Puzzle. *Homicide Studies*, Volume 12, Number 1, 2008, 67–89.
- Verkko, Veli. 1933. Biologisuontoisten tekijän vaikutuksesta henki- ja pahoinpitelyrikollisuuteen. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli. 1931. Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä I. Suomi ja sen naapurimaat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli. 1931. Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä II. Muut maat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.
- Verkko, Veli. 1951. Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character. *Scandinavian studies in sociology* 3. Köbenhavn.
- Verkko, Veli. 1949. Lähimmäisen ja oma henki. Sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 33. Jyväskylä.
- Verkko, Veli. 1948. Maailman vanhin väkivaltatilasto. Taulustolaitoksen 200-vuotismuiston johdosta. *Tilastokatsauksia* 11–12/1948.
- Verkko, Veli. 1936. Väkivaltarikollisuuden riippuvaisuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.
- Viljanen, Terhi. 1983. Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–79. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Virkkunen, Matti. 1974. Suicide Linked to Homicide. *Psychiatric Quarterly* 48/1, 276–282.
- Weizmann-Henelius, Ghitta & Viemerö, Vappu & Eronen, Markku. 2003. The violent female perpetrator and her victim, *Forensic Science International*, Volume 133, Issue 3, 197–203.
- Weizmann-Henelius, Ghitta. 2004. Violent Female Perpetrators in Finland. *Personality and Life Events*. Vaasa: Vanhan Vaasan sairaala.
- Ylikangas, Heikki. 1990. A Historical Review of Violent Crime in Finland. Teoksessa: *Criminal Violence in Scandinavia* (toim. Annika Snare). *Scandinavian Studies in Criminology* 11. Oslo: Norwegian University Press.
- Ylikangas, Heikki. 1976. Puukkojunnkareitten esiinmarssi. Väkivaltarikollisuus Etelä-Pohjanmaalla 1790–1825. Keuruu: Otava.
- Ylikangas, Heikki. 2001. What happened to violence? In: Heikki Ylikangas & Petri Karonen & Martti Lehti: *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area*. History of Crime and Criminal Justice Series, Ohio State University Press, Columbus.
- Ylikangas, Heikki. 1973. Väkivallanaallon synty. Puukkojunnkarikauden alku Etelä-Pohjanmaalla. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 3. Helsinki.